

NADER

DANKBAAR
GEREFORMEERD

#6

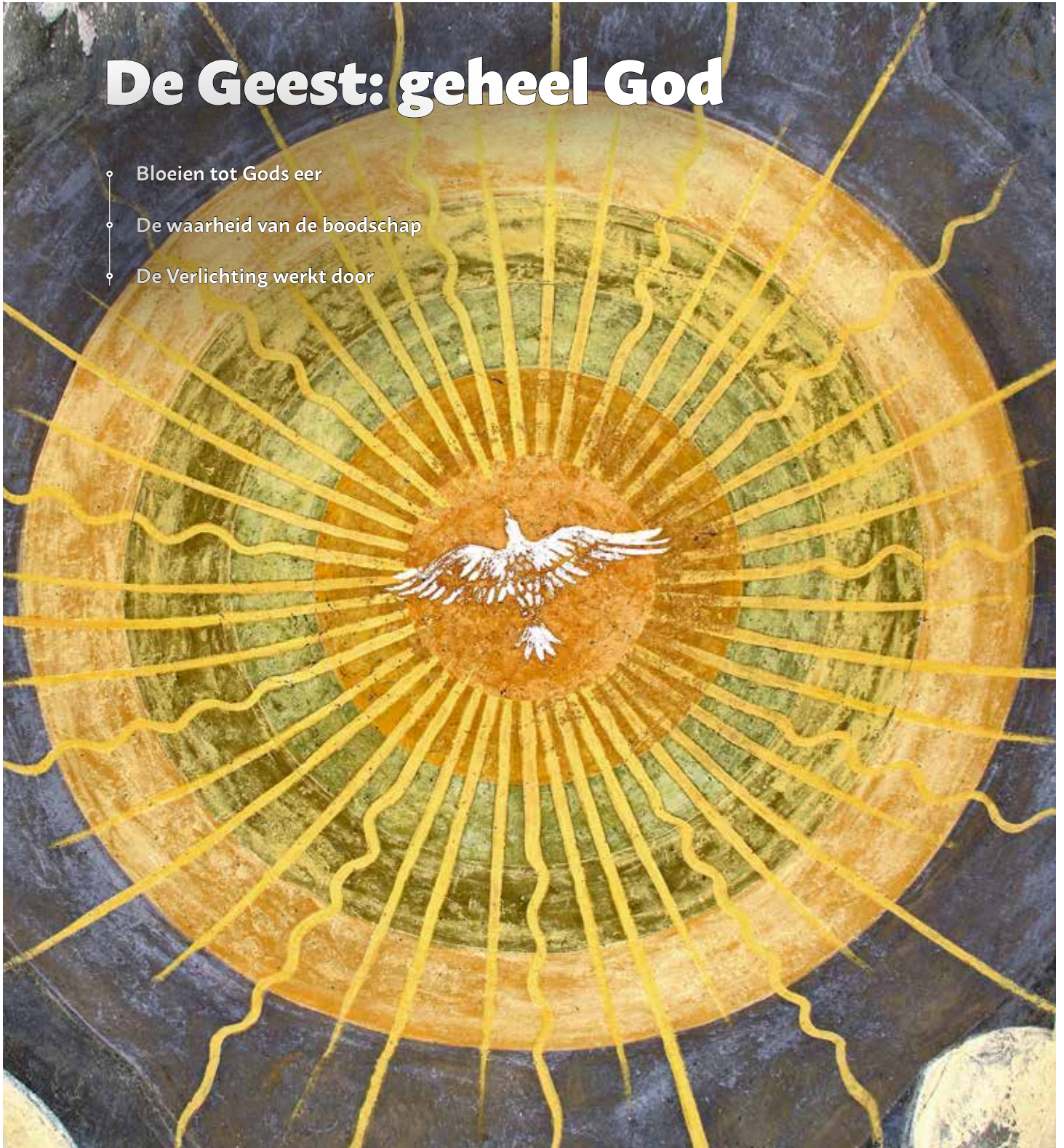
JAARGANG 31
JUNI 2024

BEKEKEN

WOORD & WERELD MAGAZINE

De Geest: geheel God

- Bloeien tot Gods eer
- De waarheid van de boodschap
- De Verlichting werkt door

Redactioneel

Het is Pinksteren geweest. De Heilige Geest is uitgestort; dat bepaalt onze actualiteit. Verschillende bijdragen in dit nummer gaan over Hem en zijn werk.

Zo schrijft Chris van Zwol in Schriftlicht over de wraak van God. Vanuit Jesaja's profetie over de woestijn die zal jubelen en bloeien betreft hij deze wraak op het werk van de Geest die het verdorde leven tot bloei brengt.

De Heilige Geest leidt ons door het Woord van God in alle waarheid, zoals de Heer belooft. Pieter Boonstra laat in Actueel zien hoe de relevantie van Gods Woord door verschillende factoren in het geding is.

Het Thema-artikel werpt licht op de strijd van de Geest. Hans Hoogerduijn zet uiteen dat we in de kerkelijke ontwikkelingen van vandaag te maken hebben met de late doorwerking van de Verlichting uit de 18de eeuw.

Maakt het geloof in God ons menselijker? Ook dat raakt natuurlijk aan het werk van de Geest. In Woordwaarde zoekt Gert Kwakkel, verrassend, het antwoord met de israëlitische koning Achab als voorbeeld.

Het artikel over de Heilige Geest in het Apostolicum is kort, maar Wim van Vlastuin laat in Leer en Leven zien dat er veel leerzaams over te zeggen valt.

De bedeling van de Geest is de tijd van de wereldwijde zending. Henk Drost geeft daar aandacht aan in zijn bespreking van 'Betrokken in Gods missie.'

Kortom, lees dit nummer! Het is goed voor een gevarieerde, actuele en Geestelijke leeservaring.

En om alvast naar uit te kijken: het juli-augustusnummer wordt een special over een thema dat meniggen bezighoudt: kinderen en avondmaal.

Hans van der Jagt

202	REDACTIONEEL HANS VAN DER JAGT
203	SCHRIFTLICHT Gods zoete wraak CHRIS VAN ZWOL
206	ACTUEEL Het probleem van relevantie PIETER BOONSTRA
210	THEMA Het is de Verlichting! HANS HOOGERDUIJN
216	LEER EN LEVEN De Heilige Geest in de Triniteit WIM VAN VLASTUIN
220	WOORDWAARDE Geloof maakt menselijk. Of niet? GERT KWAKKEL
224	COLUMN Een rokerige investering RUFUS POS
225	GELEZEN • Zending nu HENK DROST
233	UIT ANDERE BLADEN • Na het convent • Mozaïek en weggesijpelde bekering PERRY STORM
240	GEDICHT I cavalli di Leonardo. Rutger Kopland BAUKE SELDENTHUIS

*Nieuw licht
op een bijbelgedeelte*

BEELD
PAVEL
GESYUK

Gods zoete wraak

De woestijn zal zich verheugen, de dorre vlakte vrolijk zijn, de wildernis zal jubelen en bloeien, welig bloeien als een lelie, jubelen en juichen van vreugde. De woestijn tooit zich met de luister van de Libanon, met de schoonheid van de Karmel en de Saron. Allen aanschouwen de luister van de HEER, de schoonheid van onze God.

(Jes. 35:1,2) ▶

Volgens de Bijbel
bloeit een mens op
wanneer die in zijn
leven lijkt op de God
**naar wiens beeld
hij is geschapen**

Pinksteren is het feest van de bloei, van nieuw leven. Pinksteren is het wonder dat God nieuw leven brengt op plekken waar je dat niet verwacht.

Een dorre tijd voor Israël

Israël krijgt van God de belofte dat de woestijn zal bloeien als een lelie, of roos. Die bloei wordt bereikt wanneer de heerlijkheid van God weer over Israël straalt. Gods aanwezigheid brengt nieuw leven aan het doodse Israël dat ten onder ging aan zijn eigen onrecht. Het is een prachtig beeld voor Gods glorie: water dat de woestijn tot bloei brengt. Omgekeerd is Israël zonder God te vergelijken met een dorre woestijn. Als God niet meer op de eerste plek staat, gaat de mens op die plek staan. Daar kroont hij zichzelf tot de belangrijkste: mijn naam is heilig, mijn toekomstplannen moeten komen en mijn wil moet gedaan worden. Het is de kraamkamer van onrecht: eerst steek je God naar de kroon, dan vertrap je je naasten. Een samenleving waar dat gebeurt is mordsdood. Dat is de woestijn, want daar is de bron van God opgedroogd. Dat is wat gebeurd is in de geschiedenis van Israël. En God heeft zijn handen afgetrokken van zijn volk: 'jullie gedragen je alsof dit niet mijn land is, prima, dan is dit mijn land niet meer'. Het volk werd door vreemde volken verslagen, vertrappt en verbannen.

Dit is Gods wraak!

Maar nu kondigt God aan dat Hij weer bloei gaat brengen. Hoe zal Hij dat doen? Hoe gaat Hij Israël in ere herstellen? In deze liefelijke profetie klinken ineens verrassend scherpe woorden: '*... jullie God komt met zijn wraak*'. God zelf zal komen met zijn vergelding over de volken die Israël hebben gevangengenomen, Hij zal hen bevrijden van hun vijanden (Jes. 35:4). Deze

belofte is een geweldige bemoediging voor het moedeloze volk. Maar God belooft meer: Hijzelf zal ook weer met zijn glorie stralen over zijn volk.

Wat mensen doet verdorren

Als culturen verdorren dan begint dat bij verdorrende mensen. De samenleving wordt onmenselijk omdat de mensen zelf onmenselijk gaan leven. Volgens de Bijbel bloeit een mens op wanneer die in zijn leven lijkt op de God naar wiens beeld hij is geschapen. Als hij God, die geweldig genoot van de schepping, die goed is voor alles wat leeft, die orde en recht schonk aan de mensheid om in harmonie met de schepping en elkaar te leven, weer spiegelt in goedheid, creativiteit en gulheid.

Maar, zoals de woestijnvader Gregorius van Nyssa (ca. 335-394 n. Chr.) schrijft: 'De mens, zo goed en waardevol gemaakt, verloor de goedheid waarmee hij was geschapen. Het is als iemand die is uitgeleden en met zijn gezicht in de modder is gevallen, waardoor zijn gezicht zo vies is geworden dat zelfs zijn eigen familie hem niet meer herkent. Zo is het ook met de mens, gevallen in de modder van zijn fouten, waardoor de gelijkenis met God verloren is gegaan. Zo werd de mens door zijn fouten een beeld van klei en sterfelijkheid ...'¹

We lijken niet meer op onze hemelse Vader die prachtige landerijen onderhield voor de komende generaties, maar op de verloren zoon die zijn eigen gang gaat en al het geld opmaakt aan zijn eigen festijn. En waar de ene mens meer is dan de ander, daar gaat een cultuur kapot.

Wat ons doet verdorren

Onze cultuur verdort door het doorgeslagen ik-isme. Ieder woont op zijn eigen eiland en schreeuwt naar de

1 Citaat uit Matthias Rouw, *Woestijnvaders onderweg: Inspiratie voor nu*, Brandaan, Hilversum, 2018, p. 79.

Gods wraak op de volken is **dat** **zijn verachte verbondsvolk Israël** **de bakermat wordt van nieuw** **leven**, de kraamkamer van de Redder van de wereld

overkant: wat ik voel, wat ik vind en wat ik zie is waar. Er is geen gedeelde bron waaruit wij putten zodat we samen kunnen zeggen: deze richting moeten we op. Nee, ieder moet kunnen worden wie hij wil zijn en niemand heeft daar iets over te zeggen. En natuurlijk, het is niet geheel onwaar dat ieder mens uniek is, en die uniciteit mag uitbouwen, maar het is wel een halve waarheid en dus een hele leugen. In een samenleving waar alle ikken koning zijn, verdwijnt alle gemeenschappelijkheid. Daar is geen ruimte meer om elkaar te vinden. De gevolgen zijn eenzaamheid, depressie en stuurloosheid.

Waar is het dor in jou?

Wat belemmert in jouw leven de spiegeling van God? Ga je op in wat jij moet worden of bereiken? Draai je cirkeltjes rond je eigen geluk en blijf je dus hangen in een leven dat maar niet gelukkig wordt? Reikt jouw toekomstvisie niet verder dan je eigen voorkeur? Welkom bij de club, als de drang naar succes of voorspoed je te druk maakt voor andere mensen. Welkom bij de club, als je moe bent en belast vanwege de overmatige aandacht voor jezelf. Welkom bij de club, als je je stuurloos voelt omdat je geen richting hebt die je eigen leven overstijgt. Voor jou is Jesaja 35 een uitnodiging tot nieuw leven. De diagnose is rot: je bent verdord. Maar de boodschap is veelbelovend: wat verdord is kan God tot bloei brengen.

Gods wraak is zoet

Dit is Gods belofte voor een boze wereld: Hij zal wraak nemen op de tegenstander die mensen besmeurt met de modder van het ik-isme. En hoe verrassend! Gods wraak is zoet, want Hij beantwoordt kwaad met goed. Blinden zullen zien, doven horen, lammen lopen, het dorstige land wordt een bronrijk gebied. Gods wraak is het herstel van mensen en van de samenleving! (Jes. 35:5,6) De kerk weet wie deze wonderen deed. Het is onze Here Jezus Christus. Gods wraak op de volken is dat zijn verachte verbondsvolk Israël de bakermat wordt van nieuw leven, de kraamkamer van de Redder van de wereld. Dit volk vormt het hart van heil voor alle volken.

De menselijkheid van Jezus wint het van alle haat en nijd. In Christus ontmoeten we Gods genade over onze boosheid: zie je wel, duivel, ik hou van mijn mensen. Jij kunt ze aanklagen. Je kunt ze doorzagen. Maar mijn liefde is sterker dan hun ongehoorzaamheid, mijn goedheid sterker dan hun kwaad, mijn leven sterker dan de dood. De Geest van Pinksteren is de bron van eeuwig leven die onze woestijntjes doet veranderen in oases.

Gods wraak door jou

De mooiste wraak van God is dat jij, mens, weer bloeit, weer drinkt uit de Bron en tot je recht komt als spiegel van God. De satan wordt in

de Schriften de mensenmoordenaar genoemd. Hij wil dat jij kapotgaat aan je egoïsme, verdort in het najagen van persoonlijk geluk, sterft zonder God. Maar de christen mag door de kracht van de Geest bloeien als een roos. En wat heeft de wereld dat nodig! Dat wij bloeien.

Bloei mens!

Mens, uitgeput en verdord van het rondjes draaien om jezelf, het grootste geschenk dat God jou geven wil is dat je bloeit. Dat je leeft. Dat je ten volle tot je recht komt.

Als je veel hebt meegemaakt, als je bent neergehaald, als mensen zeiden: je bent niets, je wordt niets – dan zeg ik tegen je: de grootste vergelding is dat je leeft! Dat je weet: ik ben kostbaar en geliefd en ik heb veel te geven, want ik ben een roos in de woestijn. Gregorius, die het beeld gebruikte van een mens die uitgegleden is in de modder van zijn fouten, vervolgt: 'En dat is het beeld waarvan wij in alle ernst adviseren het schoon te wassen, door het zuiverende water van het christelijke leven. Want zodra het aarden omhulsel is verwijderd, zal de ziel opnieuw kunnen stralen'.

Hoe worden wij gereinigd? Als we ons laten onderdompelen in Jezus' liefde die meer dan genoeg is, zodat we niet meer cirkeltjes om onszelf hoeven te draaien, maar ons mogen uitstrekken in liefde voor de ander.

O mens, bloei en drink van de fontein van Jezus! Laat Gods Geest rijkelijk over je uitgegoten worden. Zo bewijs je Jezus eer, als je bij Hem drinkt uit de bron, als je bij Hem schuilt. Bloei mens, met je gaven, met je talenten, met je unieke bijdrage. Maak je Schepper groot en laat God wraak nemen op het kwaad door jou tot bloei te brengen tot zijn eer! Je bent ervoor gemaakt! ■

Het probleem van relevantie

Mijn vorige Actueel¹ sloot ik af met de belofte iets meer te zeggen over de relevantie van de Bijbelse boodschap. Wat is relevantie en waarom staat de relevantie van de Bijbelse boodschap vandaag onder druk? Om die tweede vraag te beantwoorden is het nodig om eerst dieper in te gaan op het *probleem* van relevantie.

Relewant wil zeggen: waardevol, betekenisvol. Maar wanneer is iets relevant? Je zou het zo kunnen zeggen: iets is relevant wanneer het waar is. Dit klinkt als een open deur, maar het is van belang om deze samenhang te zien.

Relevantie en waarheid

De dokter die met de mededeling komt dat je ernstig ziek bent, verkondigt een relevante boodschap. Wanneer? Als datgene wat hij zegt op waarheid berust. Een waarheid die gebaseerd is op feiten: uitslagen van bloedonderzoek, MRI- of PET-scans, et cetera. Op basis hiervan zegt een dokter in een zogenaamd slechtnieuwsgesprek datgene wat gezegd móet worden (feitelijk, objectief). Namelijk: 'we hebben geconstateerd dat u ernstig ziek bent en dat u om uw leven te redden behandeling x nodig hebt'. De relevantie van de boodschap van de dokter heeft dus te maken met het feit dat de boodschap waar is. De andere kant is dat je als ontvanger deze waarheid ook moet aannemen. Pas als de ontvanger erkent dat de dokter de waarheid spreekt kan de juiste behandeling levensreddend zijn. Deze erkenning heeft te maken met het feit dat je de deskundigheid en autoriteit van de dokter accepteert.

Er zijn mensen die de deskundigheid van artsen betwisten en daarmee ook de waarheid van hun boodschap

Dit is ook van toepassing op de Bijbelse boodschap (in het vervolg gebruik ik de term 'de Bijbelse boodschap' synoniem met 'Woord van God' of 'datgene wat de Bijbel te zeggen heeft'). God spreekt met autoriteit en deskundigheid via de

God spreekt met autoriteit en deskundigheid via de Bijbelschrijvers over onze redding. Deze boodschap is levensreddend

Bijbelschrijvers over onze redding. Deze boodschap is levensreddend. De relevantie van de boodschap ligt in het feit dat de boodschap waar is. Maar deze waarheid moet ook erkend worden.

Het probleem van onze tijd

Wat is nu het probleem van onze tijd? De opvatting die ingang heeft gevonden, is dat er pas sprake is van waarheid als ik het ervaar of voel als waar. Dat betekent ook dat deskundigheid en vakmanschap nietszeggend zijn geworden. Een deskundige die 'van buiten' (extern) tegen jou zegt hoe een en ander in elkaar zit en wat goed voor jou is, is verdacht. Waarheid is verbonden met wat jij persoonlijk vindt of 'van binnen' voelt (intern). Waarheid komt daarmee te liggen aan de subjectkant in plaats van aan de objectkant. De gevolgen hiervan zijn in onze maatschappij zichtbaar.

Er zijn mensen die de deskundigheid van artsen betwisten en daarmee ook de waarheid van hun boodschap. Uit de coronatijd zijn verhalen bekend van mensen die op de IC lagen vanwege een coronabesmetting, maar desondanks aan hun eigen waarheid vasthielden: ze hadden geen corona. Maar ook rechters, leraren, hulpverleners krijgen te maken met mensen die hun deskundigheid in een kwaad daglicht stellen omdat ze hun eigen waarheid erop nahouden. Allemaal het gevolg van het feit dat waarheid niet meer als objectief gezien wordt, maar als subjectief. Wat jij waar *vindt*, op basis van jouw gevoel, intuïtie, ervaring, dát zijn de feiten. En daarmee is iedereen zijn eigen deskundige geworden.

Maar als waarheid subjectief is, dan wordt relevantie dat ook. Dat kan niet anders. En dat betekent: niet datgene wat gezegd móet worden *op basis van feiten* (objectief) is relevant, maar wat gezegd moet worden *op basis van gevoel en intuïtie* (subjectief) is relevant. Relevant is wat jij (persoonlijk, subjectief) als relevant ziet of ervaart. Jij bent de scheidsrechter die bepaalt wat waardevol en goed en belangrijk voor je is of niet.²

De Bijbel heeft het moeilijk

Dit feit alleen al maakt dat de Bijbel het in onze tijd moeilijk heeft. Een woord en een boodschap die 'van buiten' komen met God als 'deskundige' kan ik naast me neerleggen. Iets kan niet slecht zijn als het goed voelt. En andersom: iets kan niet goed zijn als het strijdt met mijn innerlijke overtuiging en gevoelens. Vandaar dat de Bijbel in veel opzichten niet relevant lijkt voor vandaag en voor mij als persoon. Het is niet verwonderlijk dat de groep mensen die de kerk vaarwel zegt en het evangelie als niet relevant ervaart in onze dagen almaar groter wordt.

Relevantie en hedendaagse context

Maar dit is nog niet het hele verhaal. Er is nog iets waardoor de Bijbel het vandaag moeilijk heeft. Als het gaat om woorden heb je altijd te maken met een context: een bepaalde situatie, setting of omstandigheid waarin die woorden gesproken, geschreven en gehoord worden. Ook dit klinkt weer als een open deur. Maar in onze tijd heeft die context een prominente betekenis gekregen.

Contextueel denken

In onze tijd is namelijk sprake van, wat ik zou noemen: contextueel denken. Onder invloed van het postmodernisme (of door anderen genoemd: het hypermodernisme) wordt 'de eenheid van het menselijke geslacht ontkend'.³ Vroeger ging

1 'Is er iets mis met *Vrede op aarde?*', in: *Nader Bekeken* jrg. 31, nr. 1, jan. 2024, p. 6-9.

2 'In de hedendaagse context is 'goed' geen externe maatstaf die we aanleggen. In de context van vandaag zijn we eerder onze eigen maatstaf.' (Isolde Charim, *Narcisme. Over vrijwillige onderwerping*, 2023, p. 190. Een zeer belangrijk boek, waar ik een volgende keer meer over wil schrijven.)

men uit van de gedachte dat er sprake was van een eenheid en dat de menselijke natuur overal dezelfde was. Dat betekende dat mensen elkaar, ongeacht verschillen in tijd, cultuur, ras en geslacht, konden begrijpen. Tegenwoordig wordt daar niet meer van uitgegaan. Een uitgebreid citaat:

Eenheid en universalisme worden vervangen door fragmentatie en groepsvorming. De vrouw profileert zichzelf tegenover de man, de zwarte tegenover de blanke, de homoseksueel tegenover de heteroseksueel, en de ene etnische groep tegenover de andere. En dat is niet alles. Postmodernisten vertellen ons dat mensen van verschillend geslacht en ras anders *denken* en de werkelijkheid anders *zien*. Dit betekent dat iets ergers dan een Babylonische spraakverwarring onder ons heeft plaatsgevonden. We spreken niet alleen verschillende talen, we kunnen zelfs elkaars woorden niet vertalen om zo communicatie weer mogelijk te maken.⁴

Kort samengevat: tegenwoordig wordt benadrukt dat iedereen een eigen unieke context heeft die met die van niemand te vergelijken is. Die bepaalt je denken en je kijk op de werkelijkheid. En omdat jij nu, hier en vandaag leeft, is dat wat vóór jou gebeurd is, niet interessant. De geschiedenis begint als het ware bij jou.

Evolutionair denken

Hier komt nog iets bij. Er is in onze tijd niet alleen sprake van contextueel denken, maar ook van evolutionair denken. De evolutietheorie is gemeengoed geworden. In alle gaten en kieren van ons bestaan heeft deze theorie ingang gevonden. Dit heeft invloed op ons wereldbeeld,⁵ en daarmee op ons denken. In de evolutietheorie komt namelijk de gedachte mee dat de geschiedenis van het leven in het algemeen progressie vertoont. Evolutie betekent dat er op een bepaalde manier vooruitgang heeft plaatsgevonden.⁶

Evolutionair denken betekent dat je uitgaat van de gedachte dat alles in onze tijd verder is dan de tijd daarvoor, die weer verder was dan de tijd dáárvoor. We zijn doorontwikkeld: we weten meer, we kunnen meer. Hoe ook precies, er is altijd sprake van vooruitgang.

Een dodelijke combinatie

Hierboven kon ik een en ander slechts kort aanstippen. Maar ik hoop dat duidelijk is geworden dat in onze tijd sprake is

van een serieus probleem als het gaat om de relevantie van de Bijbelse boodschap. Bovengenoemde ideeën over waarheid, contextueel en evolutionair denken versterken elkaar namelijk.

In de eerste plaats: als waarheid subjectief is, met mijn gevoel als kompas en maatstaf, is alleen dat relevant wat overeenkomt met mijn innerlijke overtuiging en intuïtie. Iets wat daarmee in strijd is kan nooit relevant zijn. Op basis van mijn subjectieve oordeel klopt de Bijbel op bepaalde punten niet (meer).

In de tweede plaats: als het een vaststaand (objectief!) feit is dat ieders denken en kijk op de wereld bepaald wordt door zijn of haar eigen context, dan moeten we daarmee rekenen. Ook als het gaat om het lezen van de Bijbel. Benadrukt wordt dat de Bijbelschrijvers schreven in een bepaalde context, en dat onze tijd totaal anders is. Sterker: de beschaving is in onze tijd verder dan in de tijd van de Bijbel. Er zijn dingen veranderd, verder ontwikkeld en dat moet meegenomen worden bij het lezen van de Bijbel, zo is de gedachte.

Maar juist die dingen (subjectieve waarheid en contextueel/evolutionair denken) vormen een dodelijke combinatie voor de Bijbelse boodschap. Immers, het maakt het legitiem dat het gevoel meespeelt als het gaat om waarheid en dus om de relevantie van de Bijbel. En dat wordt vervolgens bevestigd en nog eens versterkt door de gedachte dat onze context totaal anders is dan de context van de Bijbel. Deze combinatie noem ik dodelijk omdat hiermee de Bijbel op een dood spoor wordt gezet. In plaats van dat de boodschap ons gevoel corrigeert en onze context bekritiseert, is het andersom. Ons gevoel corrigeert de boodschap van de Bijbel en onze context bekritiseert de context van de Bijbelschrijvers.

Wat staat ons te doen?

Ik kan me voorstellen dat dit beeld somber stemt. Is de Bijbel hiermee niet ten dode opgeschreven voor de hedendaagse moderne mens? Heeft Hij nog wel iets te zeggen voor de moderne mens? Precies dat is de vraag. In ieder geval is mijn diepste drijfveer voor het schrijven van dit artikel de geloofsovertuiging dat we in de Bijbel te maken hebben met het Woord van God. Een woord met autoriteit dat ons in de waarheid leidt. Gaan we mee in het moderne denken dat ons als iets vanzelfsprekends wordt voorgesteld, dan betekent dit onherroepelijk dat de waarheid verdampt en de Bijbelse boodschap irrelevant wordt.

**Steeds meer ouders
onthouden hun kinderen
het mazelenvaccin, met
alle gevolgen van dien.
Maar de medische wereld
past de boodschap
niet aan**

Het is goed om hier het voorbeeld van de dokter nog eens te noemen. Wat doet een dokter wanneer mensen zijn boodschap als irrelevant van de hand wijzen? We zien momenteel dat steeds meer ouders hun kinderen het mazelenvaccin onthouden, met alle gevolgen van dien. Maar de medische wereld past de boodschap niet aan. Integendeel. Rekening houdend met deze ontwikkeling in de maatschappij wordt alles op alles gezet om duidelijk te maken dat de boodschap relevant is. Precies dat lijkt mij ook de weg als het gaat om de Bijbelse boodschap en de relevantie ervan voor de mensen vandaag. We hebben daarbij te maken met twee kanten. Aan de ene kant met het Woord van God, zeg maar: de boodschap-kant. En aan de andere kant met de mensen van vandaag: de ontvangers-kant. Rekening houdend met deze ontvangers-kant in een maatschappij waarin subjectiviteit en context de toon aangeven, zullen we moeten aantonen dat de boodschap van de Bijbel relevant is. Dus niet de boodschap relevant maken, maar voor de relevantie van de boodschap uitkomen (en daarmee de strijd aangaan vóór objectiviteit van de waarheid en tegen superioriteit van je eigen context). Dat lijkt mij de weg.

Maar daarover een volgende keer meer. ■

3 Frederika Oosterhoff, *Het Postmodernisme in bijbels licht*, Bedum, 2004, p. 23.

4 Idem, p. 23 (cursivering in het origineel).

5 'Darwins ontdekking ondermijnt de speciale status van de mens. Wij zijn niet geschapen naar het evenbeeld van een opperwezen, maar het resultaat van een blind en algoritmisch proces van natuurlijke selectie, Chris Buskes, *Evolutionair denken. De invloed van Darwin op ons wereldbeeld*, Amsterdam, 2006, p. 4.

6 Zie voor de discussie hierover: hoofdstuk 16 in: Chris Buskes, *Evolutionair denken*, p. 403-430. Hoewel Darwin zelf ambivalent was op dit punt geeft Buskes toch wel een duidelijk citaat van hem weer: 'De bewoners van iedere opeenvolgende periode in de geschiedenis in de wereld hebben hun voorgangers verslagen in de competitie voor het leven en staan, in zoverre, hoger op de ladder der natuur', idem, p. 406.

Baruch
Spinoza

Immanuel
Kant

**HET IS DE
VERLICHTING!**

Soms vragen mensen zich af wat er in ons land op kerkelijk gebied allemaal aan de hand is. Dit artikel doet een poging om te duiden wat er speelt, namelijk dat er via het onderwijs en de wetenschap sprake is van een late doorwerking van de Verlichting op een heel netwerk van orthodox christelijke voorstellingen.

V

an de 16^e tot ver in de 18^e eeuw werd het maatschappelijk leven in West-Europa door het kerkelijk denken bepaald. Daar kwam in de laatste decennia van de 18^e eeuw verandering in. In die eeuw was de Verlichting opgekomen, een ideologische stroming die meer gezag toekent aan het menselijk verstand dan aan de Bijbel en aan de dogma's van de kerk. In West-Europa ontwikkelde zich een seculiere tegencultuur die haaks stond op de dominante kerkelijke cultuur van die tijd.¹

Nieuw intellectueel klimaat

De Verlichting was sterk verbonden met de industriële revolutie die zich

tussen 1760 en 1840 voltrok. Het succes van de machines stimuleerde onder goed geschoolde rijken en middenklassers een nieuw intellectueel klimaat. Dat kenmerkte zich niet alleen door een sterk accent op zelfbeschikking en vooruitgangdenken, ook het besef dat heel de kosmos – net als de machines – volgens vaste wetten en patronen functioneert was onderdeel van dit nieuwe denken.²

Vanwege de grote sociale en politieke veranderingen die eruit volgden, wordt de opkomst van deze nieuwe ideologie ook wel de Grote Hervormingsbeweging genoemd. De nieuwe denkbeelden leidden tot een afname van het gezag en invloed van de kerk. Op alle fronten maakte 'religieuze bevoogding' plaats voor menselijke autonomie. Je kunt deze ontwikkeling een funda-

1 Zie Rienk Vermij, *De geest uit de fles. De Verlichting en het verval van de confessionele samenleving*, Uitg. Nieuwezijds, Amsterdam, 2014, p. 121-123.

2 Michael B. Roberts, 'Genesis Chapter 1 and geological time from Hugo Grotius and Marin Mersenne to William Conybeare and Thomas Chalmers (1620-1825)', in: L. Piccardi and W.B. Masse (eds.), *Myth and Geology*, Geological Society, Londen, 2007, p.39-49.

Kant zou je kunnen zien als toonaangevende figuur van de ‘zachte’ Verlichting, terwijl Spinoza degene was die de basis legde voor de meer ‘radicale’ Verlichting

menteel keerpunt in de geschiedenis van West-Europa noemen.

Wetenschap

Ook de wetenschap raakte uiteindelijk volledig in de ban van het gesecculariseerde denkklimaat van de Verlichting. Op de universiteiten werd, net als in de 17^e en 18^e eeuw, onderwezen in het gedachtegoed uit de ‘gouden eeuw van de wetenschap’ van geleerden als Bacon, Newton, Boyle, Huygens, Pascal en Linnaeus. Logica, rationeel empirisch onderzoek en het opsporen van natuurwetten kregen daardoor alle aandacht. In de tijd van deze geleerden floreerde dit methodisch wetenschappelijk denken nadrukkelijk binnen een christelijke bedding waarbij de Bijbel letterlijk werd genomen. Bijbel en wetenschap waren toen nog geïntegreerd, vormden een eenheid.³ Aan het begin van de 19^e eeuw raakte door de Verlichting de religieuze context van het wetenschappelijk onderwijs echter op de achtergrond. Daarmee verdween ook het gezag van de Bijbel in wetenschappelijke vraagstukken. Zowel in Engeland als op het Europese vasteland nam het gedachtegoed van Baruch Spinoza (1632-1677)

en Immanuel Kant (1724-1804) de plaats van de Bijbel als gezaghebbend referentiekader in. Beide filosofen propageerden een wereldbeschouwing die bij uitstek paste bij het gesecculariseerde denkklimaat van de industriële revolutie.⁴ Kant zou je kunnen zien als toonaangevende figuur van de ‘zachte’ Verlichting, terwijl Spinoza degene was die de basis legde voor de meer ‘radicale’ Verlichting.⁵

Kant en de zachte Verlichting

De filosoof Kant was een deïst; hij had het bestaan van God nog niet totaal opgegeven. Deïsten gaan uit van een goddelijk wezen dat bij de schepping de natuur volgens vaste wetmatigheden in werking heeft gezet. Vanaf dat moment draait alles in de kosmos stationair verder, onverstoort in een vaste cadans van onveranderlijke processen en mechanismen: als een voorgeprogrammeerde, volautomatische wereldmachine. God heeft de wereld door de natuurwetten zodanig ingericht, dat Hij zich daar niet meer mee hoeft te bemoeien.⁶ De natuur functioneert dus autonoom en het zijn de wetenschappers die door

rationeel empirisch onderzoek kunnen vaststellen hoe alles werkt. Kant kan er weliswaar niet onderuit dat er in de natuur sprake is van doelmatigheid, maar hij vindt dat we de natuurwetenschap niet mogen uitbreiden door daarin het begrip God te introduceren, met de bedoeling die doelmatigheid begrijpelijk te maken. En omgekeerd mogen we die doelmatigheid niet gebruiken om te bewijzen dat er een God is. Want dan is zowel de natuurwetenschap als de theologie beroofd van zijn essentiële inhoud.⁷ Met andere woorden: wetenschap en theologie zijn gescheiden domeinen. Theologen dienen zich niet meer met wetenschap te bemoeien.

Spinoza en de radicale Verlichting

De meest radicale vorm van het Verlichtingsdenken greep terug op Spinoza. Deze filosoof ging ervan uit dat God en de natuur samenvallen, wat erop neerkomt dat er geen aparte bovenwereld van God, duivel, geesten, hemel en hel bestaat. Deze opvatting sluit op voorhand wonderen, profetieën en ingrijpen van engelen uit. Het idee van de Bijbel als goddelijke openbaring was daarom voor Spinoza slechts bijgeloof, net als de gedachte dat er interactie zou zijn tussen een geestelijke bovenwereld en het ondermaanse. Goddelijke sturing of welke vorm van goddelijk ingrijpen ook, of beïnvloeding van hemelse machten door offers en bidden – dit was volgens Spinoza allemaal lariëkoek.⁸ De status die Spinoza aan de Bijbel toekende impliceert ook, dat dit boek geen betekenis voor de wetenschap heeft. Het wereldbeeld van Spinoza is net zo gesloten en causaal deterministisch als

dat van Kant, maar gaat een stap verder. Omdat er geen persoonlijke God bestaat verdwijnt bij Spinoza het idee van een Goddelijke Eerste Beweging die de kosmos met zijn 'spelregels', de natuurwetten, heeft geschapen. De natuur heeft zijn eigen bestaan teweeggebracht en heeft zich autonoom, zonder scheppende, sturende, ingrijpende goddelijke macht ontwikkeld. Met Spinoza's denken komen we dus uit bij een plat materialisme, ook wel aangeduid als metafysisch naturalisme of atheïsme: de visie dat er alleen natuurwetten en materie bestaan; God is doodverklaard.

Oorsprongstheorieën

Vanuit deze levensbeschouwing werden tijdens de Verlichting allerlei theorieën opgesteld over hoe zaken in de natuur vanzelf zijn ontstaan.

Vanuit deze levensbeschouwing werden tijdens de Verlichting allerlei theorieën opgesteld over hoe zaken in de natuur vanzelf zijn ontstaan

Zo bedacht Pierre-Simon De Laplace (1749-1827) de neveltheorie, de voorloper van de oerknaltheorie. Toen deze astronoom zijn visie op het ontstaan van het heelal aan Napoleon uitlegde, vroeg die waar God in zijn verhaal voorkomt. De Laplace antwoordde daarop dat hij die hypothese niet meer nodig had.⁹

De geoloog James Hutton (1726-1797) verklaarde dat God overbodig is om te begrijpen hoe het gelaat van

de aarde is gevormd. Geologische verschijnselen, zoals aardlagen en gebergten, werden door hem opgevat als het resultaat van natuurlijke processen die eindeloos lang, zonder begin of eind, in een vaste cadans werkzaam zijn.¹⁰ Julien Offray de La Mettrie (1709-1751), de lijfarts van Frederik II, stelde in zijn hoofdwerk *L'homme machine* dat de menselijke ziel en geest louter uit fysiologische feiten te verklaren zijn. Het menselijk lichaam werkt als een machine die ook het menselijke geestesleven heeft voortgebracht als één van de functies van dat lichaam. Als het lichaam sterft verdwijnt de geest en dus is het geloof in een onsterfelijke ziel nonsens.¹¹ Offray de La Mettrie was de vader van het Franse materialisme.

De scheikundige Friedrich Wöhler (1800-1882) ontdekte rond 1830 dat organische stoffen uit anorganische konden ontstaan. Daaruit werd de conclusie getrokken dat er geen

bovennatuurlijke interventie nodig was voor het ontstaan van het leven.¹²

De volgende bouwsteen van het atheïstisch wereldbeeld werd geleverd door Charles Darwin (1809-1882). Deze geleerde presenteerde natuurlijke selectie (later aangevuld met willekeurige mutaties in DNA) als exclusief mechanisme waardoor alle soorten zich uit elkaar hebben ontwikkeld, zonder dat daar goddelijk ingrijpen bij nodig was.

3 Henricus Gerardus Maria Jorink, *Het boek der natuere: Nederlandse geleerden en de wonderen van Gods schepping, 1575-1715* – the University of Groningen research portal (rug.nl), 2004, p. 355.

4 Michael Ruse, *Darwin and Design. Does Evolution have a Purpose?*, Harvard University Press, Cambridge, 2003, p. 95-96; Jorink, a.w., p.19.

5 J.I. Israel, *Radicale Verlichting. Hoe radicale Nederlandse denkers het gezicht van onze cultuur voorgoed veranderden*, uitg. Van Wijnen, 2005; A. Heumakers, *De radicale Verlichting is de ware*, NRC Handelsblad, 2-7-2010, Israel.-Over-radical-Verlichting.pdf (arnoldheumakers.nl).

6 Michael Ruse, *The Evolution Wars. A Guide to the Debates*, ABC-Clio, 2000, p.16, 21, 23, 35.

7 Ruse, 2003, p. 48-49.

8 Ruse, 2003, p.95-96.

9 Ariel A. Roth, *Origins. Linking Science and Scripture*, Review and Herald Publishing Association, Hagerstown, 1998, p. 32; A. van den Beukel, *De dingen hebben hun geheim*, Ten Have, Baarn, 1994, p. 43.

10 Stephen Baxter, *Revolutions in the Earth. James Hutton and the True Age of the World*, Phoenix, Londen, 2003, p. 27, 75, 79, 116, 141; Stephen Jay Gould, *Time's Arrow, Time's Cycle. Myth and Metaphor in the Discovery of Geological Time*, Penguin, 1987, p. 2, 6, 9-10, 15, 197.

11 Van den Beukel, a.w., p. 36.

12 Henry H. Bauer, *Science is not what you think. How it has changed. Why we can't trust it. How it can be fixed*, p.130, McFarland, 2017, p. 130.

Het Verlichtingsdenken had dus grote consequenties voor de wetenschap. Daar werd het geloof helemaal uit verbannen. Wetenschap was uitsluitend op basis van logica en waarneming acceptabel.

Dominante seculiere cultuur

Al met al: de Verlichting is de grootste ideologische omwenteling in de geschiedenis van het Westerse denken na de Reformatie. Deze revolutie is erin de kern een van het verwerpen van alle geloofswaarheden en de moraal die de kerk de mensen leerde. Geen God, geen meester. Denk hierbij ook aan de titel van het boek van Groen van Prinsterer uit 1847: *Ongeloof en Revolutie*, waarmee hij de Verlichting aanduidde.

In de loop der tijd kreeg de seculiere cultuur die uit de Verlichting voortkwam een steeds dominantere positie in West-Europa; de westerse samenlevingen seculariseerden tot op het bot. De natuurkundige Arie van den Beukel schreef hierover:

Het tijdperk van de Verlichting heeft het traditionele wereldbeeld van de godsdiensten omvergeworpen. Daaruit hebben tallozen, binnen en buiten de wetenschap, de conclusie getrokken dat dan ook al het andere wat de godsdiensten te zeggen hebben niet langer serieus hoeft te worden genomen. De religie kan worden afgeschreven, de mens is autonoom geworden. Hij zal het van nu aan zelf uitzoeken en de wetenschap is zijn richtsnoer. De wetenschap heeft de mens en zijn wereld losgemaakt van God en diens plaats ingenomen.¹³

Als orthodoxe christenen staan wij in de traditie van een geloof in een bovenwereld en een benedenwereld. Wij geloven dat er interactie is tussen deze twee werelden. Dat bidden zin heeft. Dat je Jezus als verlosser en vernieuwer van je leven nodig hebt. En dat er dan aan het eind van ons leven een doorgang is naar een leven hoger dan dit bestaan.

Dat is niet maar 'het traditionele wereldbeeld van de godsdiensten'; wij ontleen dit wereld- en mensbeeld aan de Bijbel en aan de kerk die ons deze kennis bijbracht. We zitten daarmee op de lijn van de kerkelijke cultuur van de 16^e tot de 18^e eeuw, maar zijn inmiddels wel slechts een subculturele minderheid binnen de dominante seculiere cultuur die de Verlichting heeft voorgebracht.

De orthodoxe kerken

In deze tijd maken we echter mee dat de Verlichting – na 150 jaar – binnen de orthodoxe kerken begint door te werken. Steeds vaker wordt ook daar aan het menselijk verstand meer gezag

stuk als de kerk in de 16^e tot de 18^e eeuw. De wetenschap is de alwetende bron van ware kennis. Ze is daarmee een seculiere religie geworden die de illusie creëert dat ze de waarheid in pacht heeft.¹⁴ Deze pretentie, sciëntisme genoemd, heeft volgens de filosoof Paul Feyerabend (1924-1994) 'de wetenschap gemaakt tot het jongste, meest arrogante, agressiefste en meest dogmatische geloofsinstuut'.¹⁵

In de tweede plaats speelt mee dat orthodoxe christenen meer dan ooit door onderwijs en door de massamedia – tv en internet – worden beïnvloed. Van hun positie van relatief isolement – waar Groen van Prinsterer op aandrong – blijft steeds minder over. Daardoor nemen ze steeds meer inzichten van de verlichte wetenschap (d.w.z. inzichten zonder Bijbelse oriëntatie en ijking) over.

Vervolgens is van betekenis dat men zich in een aantal orthodoxe kerken in allerlei vormzaken, zoals kleding, taalgebruik en liturgie, aan de moderne tijd heeft aangepast. Dat deed men met de beste bedoelingen, vanuit de gedachte dat Gods Woord makkelijker

Steeds vaker wordt ook binnen de orthodoxe kerken aan het menselijk verstand meer gezag toegekend dan aan Gods Woord. Daar zijn een aantal oorzaken voor

toegekend dan aan Gods Woord. Daar zijn een aantal oorzaken voor. Allereerst: in de huidige maatschappij staat de wetenschap op hetzelfde voet-

kan doorklinken bij jongeren en in de bredere samenleving, als de kerk een eigentijds gezicht heeft. Maar nu zien we dat orthodoxe kerken, in een

poging om relevant te zijn, op allerlei punten hun exegese van de Bijbel aanpassen aan de inzichten van de mainstream Verlichtingswetenschap en de seculiere cultuur.

En ten slotte zien we deze ontwikkeling vooral bij een aantal orthodoxe kerken die geen belangstelling toonden voor het ‘radicale en principiële’ advies van Abraham Kuyper om een ‘eigen wetenschap van heel de kosmos op te trekken die past bij de grondslag die onwrikbaar vastligt in hun eigen zelfbewustzijn’.¹⁶ Al rond 1900 beseftte Kuyper hoe sterk de invloed van de verlichte wetenschap op de kerk was. Hij sprak hierover als een ‘conflict van de eerste orde’, waarbij de seculiere wetenschap ‘zijn bewustzijn aan ons opdringt, en eist dat wij een bewustzijn hebben aan het zijne gelijk’. Hij vond dat christenen op basis van de Bijbel hun eigen (oorsprongs)wetenschap (creationisme) moesten ontwikkelen. Kerken die daarin weinig hebben geïnvesteerd¹⁷ zijn nu veel vatbaarder voor de invloed van de allesoverheersende seculiere wetenschap.

Om al deze redenen werkt de Verlichting nu, via de wetenschap en de daardoor geïnspireerde seculiere cultuur, met volle kracht door binnen de orthodox-christelijke kerken. Zoals Feyerabend zegt:

Helaas is de kerk door de wetenschappelijke wolf die alomtegenwoordig is, ingepalmd; ze heult er liever mee dan dat ze zich ertegen verzet. Ik ben verrast dat veel woordvoerders van de kerk de oppervlakkige wetenschappelijke argumenten, die mijn vrienden en ik vroeger hanteerden, volgen en hun eigen geloofsvoorstellingen van zo weinig waarde achten. Ze

beschouwen de wetenschap als een onderdeel van de kerk.¹⁸

Misschien gebeurt deze aanpassing uit zelfbescherming, om niet te veel leden te verliezen, of uit angst om vanuit de wetenschap als conservatieve prewetenschappelijke onbenul te worden weggezet. Maar laten we ook niet vergeten dat het Verlichtingsdenken goed aansluit bij wat in ons eigen hart leeft.

Steentjes

Het gaat bij deze inwerking van de Verlichting om een complex van christelijke voorstellingen. Het betreft opvattingen met betrekking tot de principiële gelijkheid van man en vrouw in gezin en kerk, homoseksualiteit als neutrale variant van menszijn¹⁹, de ‘deep time’ ouderdom van aardlagen en fossielen, het ontkennen van een wereldwijde zondvloed, de evolutie van alle levensvormen uit bacteriën en van de mens uit aapachtige voorouders²⁰, over dood en ellende als normale condities binnen de schepping en het ter discussie stellen van de realiteit van de hel.²¹

De inwerking beperkt zich doorgaans in eerste instantie tot slechts één thema, bijvoorbeeld de vrouw in het ambt. Daarbij wordt door de voorstanders van de aanpassing gepleit om elkaar in liefde vrij te laten en niet de maat te nemen. Want het betreffende onderwerp raakt niet de kern van het evangelie. Maar het nieuwe denken over zo’n thema staat niet op zichzelf. Het is onderdeel van een veel bredere beïnvloeding door het Verlichtingsdenken. De ervaring leert dan ook dat er in de kerk vervolgens nog meer aanpassingen aan de geest van de Verlichting volgen. Er is sprake

van een domino-effect. De ‘steentjes’ die snel na elkaar omvallen zijn dan: het scheppingsverhaal, de wereldwijde zondvloed, de zondeval en de oorsprong van het kwaad in de schepping, de hel, vervolgens de Bijbelse visie op homoseksualiteit en dan het christelijk mensbeeld. Het culmineert uiteindelijk in de ultieme doorwerking van de Verlichting: het beeld dat de mens van nature niet door en door slecht is en schuldig staat voor God. Met als consequentie dat Jezus niet voor onze zonden is gestorven. Voor je het weet is het laatste steentje, de kern van het evangelie – Jezus als jouw Verlosser –, gevallen.²² In dat geval wordt door de Verlichting het licht van het evangelie compleet verduisterd. ■

13 Van den Beukel, a.w., p.180.

14 Bauer, a.w., p.130-132.

15 Matti Leisola, *Evolution. Kritik unerwünscht! Erfahrungen eines Wissenschaftlers*, Wort und Wissen-SCM Hänssler, 2017, p. 97.

16 A. Kuyper, *Het Calvinisme. Zes Stone-lezingen*, Kok, Kampen, 1959, p. 107-113.

17 T.M. Klapwijk, ‘Creationisme’, in: *Radix*, jrg. 4, 1978, p. 200-219

18 P. Feyerabend, *Farewell to Reason*, Verso Books, 1996, p. 260.

19 Ad de Bruijne, *Verbonden voor het leven. Een theologisch-ethisch voorstel rond homoseksualiteit en seksuele diversiteit*, Kok Boeken-centrum, Utrecht, 2022.

20 G. van den Brink, *En de aarde bracht voort*, Kok Boekencentrum, Utrecht, 2017.

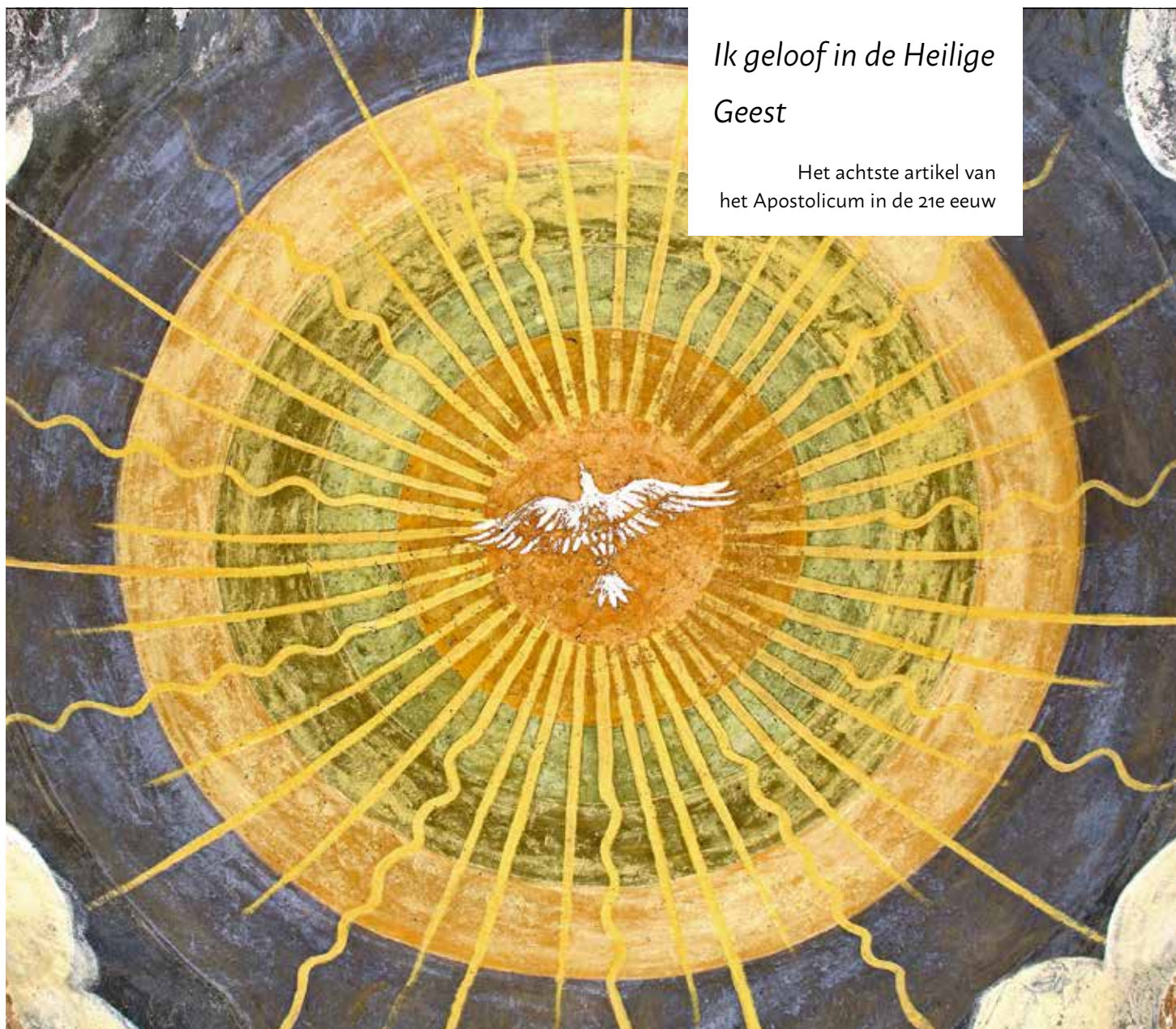
21 P. de Vries, *Is er wel een eeuwige rampzaligheid? De boodschap van het kruis*, <https://drpdevries.com/2023/10/09/is-er-wel-eeuwig-rampzaligheid-de-boodschap-van-het-kruis/>

22 S. Paas, *Vrede op aarde. Over heil en redding in deze tijd*, Kok Boekencentrum, Utrecht, 2023.

De Heilige Geest in de Triniteit

Fresco in het klooster van Zica, Servië

*Ik geloof in de Heilige
Geest*

Het achtste artikel van
het Apostolicum in de 21e eeuw

In de geloofsbelijdenis van Nicea zoals die oorspronkelijk geformuleerd werd in 325 lag de nadruk op de godheid van Gods Zoon. In de latere versie (381) heeft men ook voluit de godheid van de Heilige Geest beleden; dat Hij Here is en levend maakt, dat Hij van de Vader en van de Zoon uitgaat, dat Hij samen met de Vader en de Zoon aanbeden en verheerlijkt wordt, dat Hij gesproken heeft door de profeten.

Eeuwige eenheid

De apostolische geloofsbelijdenis is beknopter over de Heilige Geest, maar ademt wel in hetzelfde geloof aangaande de Heilige Geest. Wonderlijk dat God drievoudig God is. Vader, Zoon en Heilige Geest zijn niet allen een onderdeel van God, alsof het om een optelsom van drie personen zou gaan. Onwillekeurig zouden we kunnen denken aan een driehoofdige directie. Dit doet echter geen recht aan het geheimenis van de drie-eenheid. De Vader is geheel God, de Zoon is geheel God en de Geest is geheel God. Toch kennen we slechts één God.

Er zijn drie 'ikken' in God en tegelijk is God ook één 'ik'. We bidden tot de Vader, de Zoon of de Heilige Geest, terwijl onze gebeden ook gericht mogen zijn op de drie-enige God. Er is een geestelijke relatie met de Vader in zijn liefde, met de Zoon in zijn genade en met de Heilige Geest in zijn kracht. Toch kunnen we geen relatie hebben met de Vader buiten de Zoon om, of zonder de Heilige Geest. Als we de Vader ontmoeten, ontmoeten we het hele God-zijn in Hem. Als we de gemeenschap met de Heilige Geest beoefenen is dat niet minder het geval. Hoe meer we het mysterie van de drie-eenheid bepeinen, hoe dieper

de verwondering in ons hart opbloeit: 'Drie-enig God, U zij al de eer!'

De drie-eenheid betekent evenmin dat er nu drie personen zijn die straks in het toekomstige eschaton tot een eenheid zullen worden. Deze gedachte is bijvoorbeeld door de theoloog J. Moltmann verdedigd. Het is een idee dat in de sociale triniteitsleer opgeld doet. Het klassieke geloof gaat niet uit van de toekomstige eenheid in God, maar van de eeuwige eenheid van Vader, Zoon en Heilige Geest.

Er zijn niet alleen moderne misvattingen omtrent de triniteit, maar ook oude. Een oude misvatting is de dwaling van het modalisme. De gedachte hierbij is dat Vader, Zoon en Heilige Geest drie 'maskers' zijn van de ene God, drie manieren van openbaring. We zouden over de godheid kunnen zeggen dat de drie personen een persoonlijk bestaan van het God-zijn zijn, maar dan moeten we wel onderstrepen dat er een reëel onderscheid is tussen Vader, Zoon en Heilige Geest. We zien dit bij de doop van Jezus in de Jordaan. De Zoon wordt gedoopt, de Vader spreekt vanuit de hemel, terwijl de Geest neerdaalt in de gedaante van een duif.

We moeten al helemaal niet denken vanuit een rangorde in God. Als kind dacht ik onbewust dat de Vader ouder en belangrijker was dan de Zoon, en dat de Vader en de Zoon samen de Geest als een soort dienaar hadden. Ook in deze benadering doen we volledig onrecht aan het volledige God-zijn van de Heilige Geest. We kunnen in een zekere zin zeggen dat er een ambtelijke verdeling is tussen de Vader, de Zoon en de Heilige Geest, aangezien we spreken over de Vader en onze schepping, de Zoon en onze verlossing, de Geest en onze heiliging. Toch zijn de werken van de drie

personen naar buiten ongescheiden. Als de Vader scheidt, doet Hij dat door de Zoon en in de gemeenschap van de Heilige Geest. Als de Zoon ons redt en zalig maakt, doet Hij dat door de Heilige Geest. Vader, Zoon en Heilige Geest zijn elk vanuit hun persoonlijkheid volledig betrokken bij schepping, verlossing en voleinding.

De Heilige Geest scheidt

Het eerste werk dat we van de Heilige Geest tegenkomen in de Bijbel is zijn scheppende werk. In Genesis 1:2 lezen we dat de Geest zweeft/broedt op de wateren. In Psalm 104:30 wordt nog eens bevestigd dat de Heilige Geest de Schepper is. Hij is constant aanwezig in de schepping. Het is niet zo dat Hij duizenden jaren geleden de wereld heeft geschapen en dat deze nu vanzelf in stand blijft. We noemen dat de dwaling van het deïsme. We zouden heel orthodox het klassieke scheppingsgeloof kunnen verdedigen, maar toch deïstisch denken over de schepping.

In dit verband mogen we beseffen dat de Heilige Geest de hemel en de aarde vervult. Elk nieuw leven dat ontstaat, is een scheppingswerk van de Geest. Als in de lente de bomen uitlopen, is de aanwezigheid van de Heilige Geest als het ware zichtbaar en tastbaar. We mogen ook denken aan onze talenten. De een is goed in wiskunde, terwijl de ander een geboren handelaar is. Van wie hebben we deze verschillende gaven? Van de Heilige Geest. We kunnen niet hoogmoedig zijn op onze gaven, omdat we ze gekregen hebben. Als er orde en stabiliteit is in de samenleving, als er wetenschappelijke ontwikkelingen zijn, als er in de medische wetenschap vooruitgang wordt

geboekt, mogen we hierin de activiteit van de scheppende Heilige Geest zien. Wat zijn wij afhankelijk van de Heilige Geest, juist ook in de dingen van alledag. Dit besef is een krachtig medicijn tegen de verleiding om de werkelijkheid te reduceren tot materie. Zonder de Geest zou er geen materie zijn. De materie brengt ons tot de aanbidding van de Heilige Geest! Zouden we dan niet heel respectvol met Gods schepping omgaan?

De Geest zendt de Zoon

Misschien vergeten we wel eens dat de Geest ook de zender van de Zoon is: de kracht van de Heilige Geest is over Maria gekomen (Luc. 1:35). Ook in zijn openbare optreden kon de Zoon niet zonder de Heilige Geest. Vanaf de moederschoot werd Hij vervuld met de Heilige Geest (Luc. 1:15). Hij ontving de Geest zonder enige beperking bij zijn doop in de Jordaan (Mat. 3:16). Het mag onze aandacht evenmin ontgaan dat de Geest Jezus in de woestijn leidde om verzocht te worden door de duivel (Mat. 4:1). In zijn publieke optreden werkte Gods Zoon door de Geest. Door de Geest heeft Hij de duivelen uitgeworpen (Mat. 12:28). Door de Geest heeft Hij zich aan God opgeofferd (Heb. 9:14). De Geest wakte Jezus ook op uit het graf (Rom. 8:11).

Wat betekent dit allemaal voor ons? Het bepaalt ons er overtuigend bij dat de Here Jezus alles heeft gedaan door de Heilige Geest. We beseffen dat Hij werkelijk mens is geworden en niets kon doen zonder de Heilige Geest. Zou Hij soms daarom nachten in gebed hebben doorgebracht, om de kracht van de Geest te ontvangen? Als Gods Zoon zo afhankelijk is van

de Heilige Geest, zouden wij geestelijk dan nog één stap kunnen zetten zonder de Geest?

De Geest spreekt in de Schrift

In het gerijpte belijden van Nicea beled men dat de Heilige Geest tot ons heeft gesproken door de profeten. Hier ligt een eerste aanzet voor het besef dat de Schrift doorademd is van de Heilige Geest (2 Tim. 3:16; 2 Petr. 1:21). Ook hiervan geldt dat deze activiteit van de Geest niet alleen betrokken is op het verleden, maar ook op het heden. De Schriften zijn de levende stem van de levende Heilige Geest.

Het is wonderlijk dat de vorming van de Schrift niet buiten menselijke studie omgaat. Lucas heeft als historicus zeer nauwkeurig onderzoek gedaan naar de geschiedenis van Jezus' geboorte (Luc. 1:1-4). Hij ging in gesprek met Maria, met de herders, en met zoveel andere getuigen rondom Jezus. De Heilige Geest heeft hem daarin onfeilbaar geleid. Daardoor mogen we weten dat het getuigenis van Jezus' geboorte het getuigenis van de Geest is.

Deze betrokkenheid van de Geest bij de vorming van de Schrift verzekert ons ervan dat we niet met menselijke gedachten hebben te maken, maar dat God zich aan ons openbaart. Terwijl we met ons verstand de Schrift als een oud boek zien, beseffen we door het getuigenis van de Heilige Geest dat de Geest tot ons spreekt. Dat vervult ons met eerbied, ontzag en ook met een vast vertrouwen. We volgen niet de inzichten van Mozes of van Paulus, maar God vertrouwt ons toe Wie Hij

is, wie wij zijn, wie Christus is, en wat onze eeuwige bestemming is. De tegenwoordige tijd van de Geest-elijke activiteit in de Bijbel betekent dat we ons in de aanwezigheid van de Geest weten als de Schriften opengaan. Hoe lief krijgen we de Bijbel. We belijden: hoe wonderbaar is uw getuigenis.

De Zoon doopt ons in de Heilige Geest

In de bedeling van het oude verbond was de Geest er nog niet als de Geest van Christus (Joh. 7:38). Johannes verkondigde dat de Christus ons zou dopen met de Geest en met vuur (Mat. 3:11). Sinds Pinksteren is deze werkelijkheid in vervulling gegaan. De discipelen hebben uitgezien naar dat bad met de Heilige Geest (Hand. 1:8). In zijn hemelvaart heeft de Zoon de volheid van de Geest ontvangen die Hij uitstort over zijn gemeente (Hand. 2:33; 1 Kor. 12:13). En ons wordt nu het heil van de Geest door de heilige doop verzegeld (Mat. 28:19). Zo zijn wij als gemeente gedompeld in de volle stromen van de Heilige Geest. De doop met de Heilige Geest is daarom geen *second blessing* in het leven van de gelovigen. We kunnen wel zeggen dat we persoonlijk deel moeten krijgen aan deze volheid van de Geest in het lichaam van Christus. We spreken dan over de vervulling met de Heilige Geest (Ef. 5:18). De grammatica van deze tekst onderstreept dat dit een voortgaand proces is. We hebben de vervulling met de Geest nooit in bezit. We zijn blijvend afhankelijk van Gods Geest. En er is altijd meer vervulling met de Geest denkbaar. Wie het meest vervuld is met de Geest, bidt het meest om de vervulling met de Geest.

Hier ligt ook een verschil in kerkhistorische perioden. Er zijn tijden dat er meer merkbaar is van de kracht van Gods Geest dan in andere tijden. Er zijn tijden waarin de kerk ingezonken is en tijden waarin de kerk is opgewekt. Daarom bidden we niet alleen om reformatie van dwalingen, maar ook om reveil in tijden van ingezonkenheid.

Juist in dit verband zijn we ons ervan bewust dat we de Geest kunnen weerstaan, bedroeven, of uitblussen (Hand. 7:51; Ef. 4:30; 1 Tess. 5:19). Het is buitengewoon aangrijpend dat de we de Geest ook kunnen lasteren (Mat. 12:32). Jezus zegt daarvan dat deze zonde onvergeeflijk is. Als we ons realiseren dat deze zonde juist in de gemeente als tempel van de Heilige Geest voorkomt, dringt de heiligheid van Gods Geest des te meer tot ons door.

De Geest is actief

In het kader van de inwoning van Gods Geest in het lichaam van Christus kunnen we verschillende activiteiten van de Geest onderscheiden. De Geest overtuigt van zonden (Joh. 16:8). Niemand kan ons de zondigheid van de zonde laten zien, maar de Heilige Geest doet dat, zodat we bitter berouw krijgen over onze zonden. Dan wordt het ons verdriet dat wij God verdriet doen. Dit is het geheimenis van de liefde (Rom. 5:5), omdat de Geest in ons komt wonen (Rom. 8:9). Blijkbaar kunnen wij in de gemeente als tempel van de Heilige Geest zijn zonder dat wij persoonlijk een tempel van de Geest zijn.

De Geest is ook de Geest van de waarheid. Hij leidt ons niet in halve

waarheden, maar in geheel Gods waarheid (Joh. 16:13), ook als die tegen ons ingaat. In dat verband mogen we ook zeggen dat het het liefste werk van de Geest is om de schijnwerpers voluit op Christus te richten (Joh. 16:14). Zo gaan we in ons hart de glorie van de Here Jezus Christus kennen. We ontmoeten Hem, Hij wordt voor ons een levend en concreet Persoon.

We zijn ook afhankelijk van de Geest om vrijmoedig voor Gods Naam uit te komen (Hand. 4:31). Hij leidt ons in onze gesprekken om getuigenis van de Here Jezus en het christelijk geloof te geven. Ook al zijn we geen redenaars, de Heilige Geest doet ons spreken uit de werkelijkheid van de levende Christus.

Een belangrijk werk van de Geest is ook onze transformatie tot een nieuw mens (Rom. 8:2-4). Hij schrijft de wet in ons hart, zodat we vreugde in de wet krijgen. Zo wordt het recht van Gods wet in ons vervuld. We kunnen onze oude mens niet de baas, maar door de Geest doden wij de werkingen van ons vlees (Rom. 8:13). Zo worden we door de Geest geleid (Rom. 8:14). In Romeinen 8 lezen we ook dat de Geest met onze geest getuigt dat wij kinderen van God zijn (Rom. 8:15-16, vgl. Ef. 1:13-14). Hebben we dat nodig? Als wij goed kunnen geloven, hebben we de Geest niet nodig. Maar als we beseffen hoe klein ons geloof is, als we weten hoe krachtig het ongelooft in ons hart is, krijgen we behoefte aan de Geest die het evangelie in ons binnenste verzegelt. Dan kunnen er boze geesten zijn die het tegendeel beweren, maar door Gods Geest zijn we zekerder dan zeker van God, zijn Woord en zijn belofte.

Als we zouden denken dat de Geest alleen maar 'mooie' dingen doet in ons leven, moeten we ook Romeinen 8:23

lezen. Daar lezen we dat de Geest ons doet meezuchten met de hele schepping. We bidden vurig om de verlossing van het lichaam en dat de hele schepping verlost wordt van de slavernij van de sterfelijkheid en vergankelijkheid (vgl. Rom. 8:26). Deze bede wordt vervuld als we lichamen worden opgewekt (Rom. 8:11).

Om niet meer te noemen, er is ook de vrucht van de Heilige Geest (Gal. 5:22). Opmerkelijk genoeg staat dit begrip in het enkelvoud. Dat zal betekenen dat de blijdschap en de liefde, het geduld en de volharding, de matigheid en de nederigheid nooit los verkrijgbaar zijn. Het woord 'vrucht' onderstreept ook dat het gaat om een proces van rijping. Het werk van de Geest gaat niet in een ijtempo, maar Hij neemt er de tijd voor om ons te herscheppen naar het beeld van de Here Jezus Christus.

Kom, Schepper, Geest

Hoe meer we besef krijgen van de Heilige Geest, zijn inwoning, zijn kracht, zijn liefde, zijn werkingen en zijn vrucht, hoe meer we verlangen naar de volle inwoning van de Heilige Geest. In dit leven is dat een klein begin. Dit kleine begin roept om de vervulling in de nieuwe schepping. Daar zijn we eindeloos en ongestoord vervuld met de Geest! ■

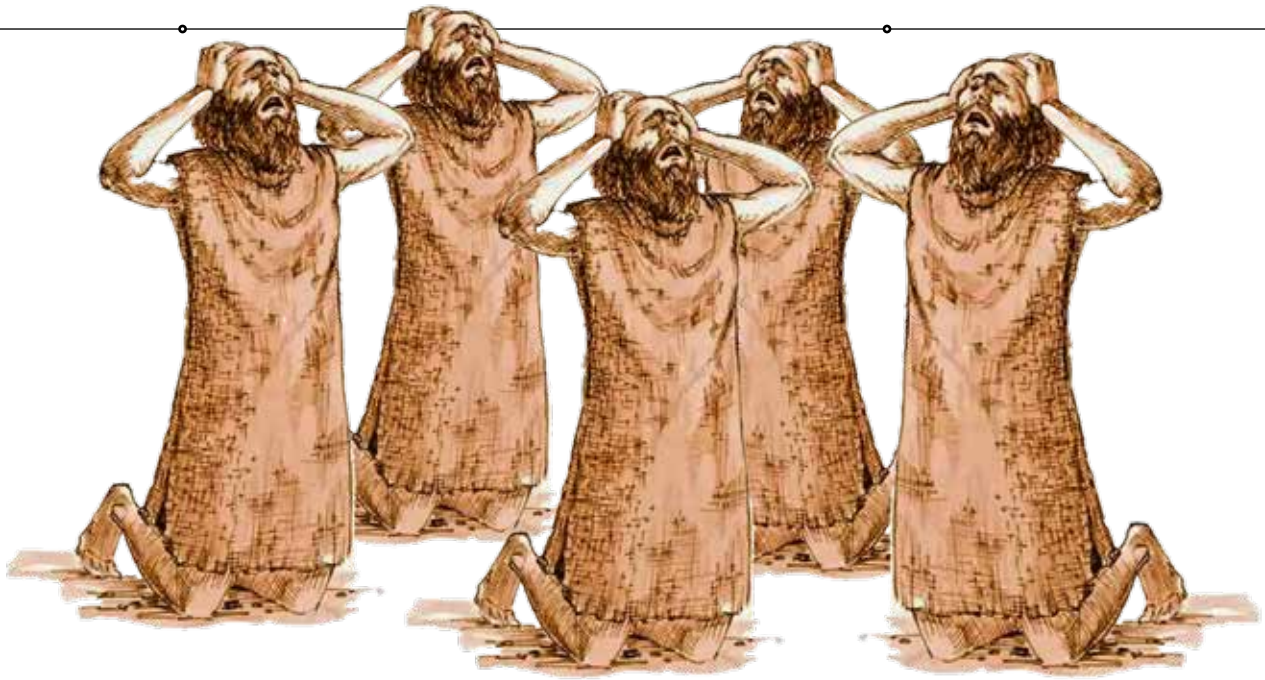
Uitleg van een bijbelgedeelte

**‘We hebben
gehoord dat
de koningen
van Israël
genadige
koningen
zijn.’**

(1 KONINGEN 20:31)

Geloof maakt menselijk. Of niet?

Maakt het geloof in God mensen menselijker? Dat zou eigenlijk wel moeten. Iedereen zou het moeten kunnen zien. Maar gebeurt het ook? Hoe dan?

Ten dode opgeschreven

'De koningen van Israël zijn genadige koningen'. De mannen die in 1 Koningen 20:31 dit mooie getuigenis geven zijn zelf geen Israëlieten. Het zijn dienaren van de Aramese koning Benhadad. Zij zeggen dit tegen hun heer. Koning Benhadad was een jaar geleden verslagen door koning Achab van Israël. Benhadad en zijn dienaren lieten het daar echter niet bij zitten. Zijn dienaren dachten te weten hoe men de zaak beter kon aanpakken. Zij weten de geleden nederlaag aan het feit dat ze geprobeerd hadden de Israëlieten in de bergen te verslaan. Dat liep mis, omdat de bergen het terrein van de God van Israël zouden zijn. De God die de Israëlieten steunde was een berggod. Daarom moesten de Arameeërs van tactiek veranderen, door de strijd in de vlakte aan te gaan. Dan zou de overwinning verzekerd zijn (1 Kon. 20:23). Voor de HEER was hun gedachtegang een grove belediging. Daarom leverde Hij de grote legermacht van Benhadad nogmaals aan Israël uit. De Arameeërs

leden voor de tweede maal een verpletterende nederlaag. Een groot deel van hun soldaten sneuvelde op het slagveld. De overgeblevenen probeerden aan de dood te ontkomen door naar een naburige stad te vluchten. Maar de stadsmuur stortte in en verpletterde in zijn val nog eens zevenentwintigduizend man (1 Kon. 20:29-30). Koning Benhadad zelf overleefde dit alles. Hij verstopte zich in een huis ergens in de stad Afek, waar ook hij naartoe gevlucht was. Maar daar kon hij natuurlijk niet blijven. De Israëlieten zouden hem stellig vinden. Dan moest hij er maar niet op rekenen dat zij en hun koning hem in leven zouden laten.

Meer dan het verplichte

Op dat moment dragen Benhadads dienaren hem opnieuw een oplossing aan. Zij wijzen hun heer erop dat de koningen van Israël als genadige koningen bekend staan. Daar moet Benhadad gebruik van maken. Dat kan hij doen door zijn dienaren in boetekleed en met

een touw om de nek naar Achab toe te sturen. Als de koning van Israël hen zo ziet, zal hij wellicht medelijden met hen krijgen, genoeg nemen met hun nederige overgave en Benhadad in leven laten.

In de Hebreeuwse tekst gebruiken Benhadads dienaren een woord dat vroeger met 'goedertierenheid' vertaald werd. Het woord duidt op de loyale goedheid die God aan mensen betoont of die mensen aan elkaar betonen. Die goedheid kan voortvloeien uit een speciale relatie waarin men tot elkaar staat. Dat is bijvoorbeeld het geval wanneer David aan Jonatan een vriendendienst vraagt op grond van het verbond dat zij met elkaar gesloten hebben (1 Sam. 20:8). Tegelijk gaat het bij dit soort goedheid om meer dan het minimale dat je strikt genomen aan een ander verplicht bent. Gedreven door deze goedheid wil God zelfs grote zonden van zijn volk vergeven (zie bijv. Ex. 34:7). Door haar zijn ook mensen ertoe bereid de ongerechtigheid van een ander toe te dekken (Spr. 16:6). Abraham spreekt van deze goedheid als hij aan Sara vraagt tegen iedereen te zeggen dat hij haar broer is (Gen. 20:13). Dat was stellig meer dan dat waartoe zij krachtens haar huwelijk met hem verplicht was.

Zo goed als Achab

Volgens de dienaren van Benhadad is dergelijke goedheid, die wangedrag door de vingers ziet en meer doet dan het verplichte, kenmerkend voor de koningen van Israël. Dat is opmerkelijk. Alle koningen die na Salomo over het tienstammenrijk Israël geregeerd hebben, krijgen immers in 1 en 2 Koningen een negatief rapport. Zij deden allemaal wat slecht is in de ogen van de HEER.

Dat geldt zeker voor de koning die over Israël regeerde in de tijd waarin de geschiedenis van 1 Koningen 20:23-43 speelt. Zijn naam wordt in de Hebreeuwse tekst van dit gedeelte niet een keer genoemd. Uit het tekstverband is echter duidelijk dat het om koning Achab moet gaan. Volgens 1 Koningen 16:30 was diens gedrag nog slechter dan dat van zijn voorgangers. Hij had zichzelf verkocht om het kwade te doen, zegt 1 Koningen 21:25 (zie bijvoorbeeld de Nieuwe Vertaling van 1951).

Tegelijk was hij niet zó slecht dat hij zelf het initiatief nam om Nabot om het leven te brengen, toen die weigerde zijn wijngaard aan hem af te staan. Achab ging na Nabots afwijzende reactie woedend en chagrijnig op bed liggen, zonder iets te ondernemen (1 Kon. 21:3-4). Het was zijn vrouw Izebel, van oor-

sitief van velen van zijn niet-Israëlitische collega's. Dat moet wel samenhangen met het voorrecht dat hij en zijn voorgangers in Israël ontvangen hadden: de openbaring van de goedheid van de HEER en van zijn wil. Kennelijk had dit ertoe geleid dat zij bekendstonden als koningen die goedheid bewezen in situaties waarin anderen wreed zouden toeslaan.

Dodelijke goedheid

In die bijzondere goedheid van de koningen van Israël zagen Benhadads dienaren een kans. En ze kregen gelijk. In boetekleed gehuld smeekten zij Achab het leven van Benhadad te sparen. Daartoe bleek de koning van Israël onmiddellijk bereid. Hij sloot zelfs een

In die bijzondere goedheid van de koningen van Israël zagen Benhadads dienaren een kans.
In boetekleed gehuld smeekten zij Achab het leven van Benhadad te sparen

sprong een heidense prinses uit Sidon, die ervoor zorgde dat Nabot gestenigd werd. Anders dan Achab deinsde zij niet terug voor het wrede machtsmisbruik waartoe koningen uit het oude Nabije Oosten regelmatig de toevlucht namen. Zelfs Achab onderscheidde zich dus po-

vriendschapsverdrag met zijn tegenstander Benhadad, die Israël de afgelopen tijd zo agressief bejegend had. Maar dit buitengewoon menselijke gedrag van Achab stemde allerminst overeen met de wil van God! Hij stuurde een profeet op Achab af om hem de

les te lezen. Bij monde van die profeet verweet Hij hem, dat hij zich gedragen had als een man die een gevangene had laten ontsnappen. En dat terwijl hij beloofd had hem te bewaken, op straffe van de dood of betaling van een talent zilver (1 Kon. 20:39-40).

Voor de HEER was Benhadad niet zomaar een koning van een ander volk. Gods ban rustte op hem. Dat betekende dat hij door voltrekking van de doodstraf aan de HEER moest worden uitgeleverd. Kennelijk had Benhadad dit lot verdiend door wat hij en zijn volksgenoten over de HEER hadden gezegd. Zij hadden Hem diep beledigd met hun opmerking dat Hij alleen maar een God van de bergen zou zijn. En dat Hij daarom in de vlakke niets tegen de Arameeërs zou kunnen uitrichten. Dat was voor de HEER de reden geweest om hen door de Israëlieten te laten verslaan. Daarom hadden duizenden Arameeërs de dood gevonden.

Achab was de koning van Israël. Zo wordt hij in dit Bijbelgedeelte telkens aangeduid. Als koning van Israël moest hij opkomen voor de eer van Israëls God. Hij moest diens wil tot uitvoer brengen, of hij dat nu politiek verstandig vond of niet. Hij had zich niet moeten laten vertederen door het nederige en berouwvolle optreden van Benhadads dienaren. Benhadad had de doodstraf verdiend. Die moest voltrokken worden, zelfs als dat niet leek te passen bij het goedhartige optreden waarom Israëls koningen bekendstonden. Achabs weigering om dat te doen zou hem en zijn volk het leven kosten (1 Kon. 20:42).

God bepaalt wat menselijk is

Het feit dat Israëls koningen en zelfs Achab bekendstonden als genadige

koningen mag ons bemoedigen. Paulus roept christenen op zich zo te gedragen dat iedereen hun vriendelijkheid kan opmerken (Fil. 4:5). Dat zij dit in de geschiedenis van de kerk tot op vandaag toe niet altijd gedaan hebben, behoeft nauwelijks betoog. 'Er zitten meer kwaden in de kerk als dat er buiten omheen lopen', zeiden ze in de volksbuurten van Soest, waar mijn vader zijn melkwijk had.

Niet datgene wat wij of anderen als menselijk beschouwen **is de hoogste norm**

Dat kan je moedeloos maken, zeker als je ook kritisch naar jezelf kijkt. Maar dat hoeft niet. Als zelfs koningen van Israël, die deden wat kwaad is in de ogen van God, bekendstonden om hun goedheid, hoe sterk moet dan de invloed van Gods openbaring zijn! Als je die openbaring gelovig ontvangt, moet je wel een vriendelijk mens worden.

Anders dan bij Achab vraagt God niet van gelovigen uit de nieuwtestamentische tijd de doodstraf te voltrekken aan wie Hem diep beledigen. Toch kunnen we van Gods boze reactie op Achabs schijnbaar menselijke gedrag wel iets leren. Namelijk, dat niet datgene wat wij of anderen als menselijk beschouwen de hoogste norm is. Hoe onze menselijkheid en goedheid vorm moeten krijgen, dat bepaalt Hij, de HEER onze God. Niemand weet beter dan de Schepper welke behandeling bij welke mensen past. ■

EEN ROKERIGE INVESTERING

**Ik wist als geen ander
dat het niet mijn
'rokerige investering'
was die de harten
van deze mannen
blijvend zou
kunnen omkeren**

In de jaren tachtig keken we over het algemeen iets anders tegen roken aan dan vandaag. Het was niet uitzonderlijk om binnenshuis te roken. Op Irian Jaya was dat al helemaal niet iets waar je over hoefde na te denken. Daar was eigenlijk geen 'binnen', omdat de huizen vanwege de hitte zoveel mogelijk 'open' waren. Ook financieel was er geen enkele prikkel om te stoppen met roken: een pakje 'zware Van Nelle'-shag kostte niet meer dan (omgerekend) 35 eurocent.

Toch wist ook ik toen al wel dat het er op zekere dag van zou moeten komen om te stoppen met roken. Nu had ik gehoord dat je zo iets het beste kunt koppelen aan een andere grote verandering in je leven. Dat werd ons eerste verlov in 1984. Na drie jaar leven in de binnenlanden van Irian Jaya kwamen we terug in Nederland. Er was zoveel in te halen en zoveel te beleven dat het afkickproces niet al te moeilijk was.

Na dit eerste verlov pakte ik de draad van het werk als zendeling weer op. Dat betekende bijvoorbeeld op maandagavond een vergadering met de (kandidaat-)ouderlingen en diakenen van de piepjonge gemeente. We vergaderden in het enige gebouw dat, behalve ons eigen huis, een elektrische tl-balk had: de kerk. Evangelist Petrus luidde de klok om ongeveer half zeven en dan waren de broeders er een half uur later wel zo ongeveer. De eerste maandagavond na ons verlov waren ze er allemaal. Zo'n man of zeven. Er was genoeg te bespreken: wat is er de afgelopen tijd allemaal gebeurd? In het dorp. In de gemeente. In de buitenposten. Gemoedelijk pratend kwamen we de avond wel door. Het was allemaal als vanouds.

De volgende maandagavond was het bijna net zo. Er ontbraken alleen wel twee broeders. Maar ach, dat kon gebeuren. Als ze het oerwoud ingetrokken waren, konden ze natuurlijk niet even een appje sturen dat ze verhinderd waren. Op de derde vergadering waren echter niet minder dan vier broeders afwezig. De vierde vergadering waren alleen evangelist Petrus en ik nog over.

'Wat is er aan de hand,' vroeg ik Petrus. 'Waarom blijven alle ambtsdragers weg?' De evangelist zat wat ongemakkelijk op z'n stoel te schuiven. Toen besloot hij open kaart te spelen. Hij zei: 'U rookt niet meer.' 'Ja', zei ik, 'da's waar. Wat is het probleem?' 'Nu', zo zei hij aarzelend, 'vroeger legde u uw pakje shag altijd op tafel en iedereen rookte de hele avond van uw shag. Maar omdat u zelf niet meer rookt, ligt er geen tabak meer op tafel en dat, nou ja, dat maakt de vergadering voor hen misschien minder interessant.'

Vanaf toen legde ik op maandagavond altijd weer een pakje 'zware Van Nelle' op tafel. Over de aanwezigheid van de broeders hoefde ik me daarna geen zorgen meer te maken. Helaas lukte het me niet om zelf een ex-roker te blijven. Zo had ieder van ons dus te dealen met z'n eigen zwakte! En juist daarom wist ik als geen ander dat het niet mijn 'rokerige investering' was die de harten van deze mannen blijvend zou kunnen omkeren. Dat kan immers alleen Hij die ooit uit liefde zichzelf aan ons heeft uitgedeeld. ■

ZENDING

NU

Er is een nieuw boek verschenen – *Betrokken in Gods missie* – dat je bijpraat op het gebied van zending en evangelisatie. Het wordt gepresenteerd als *Basisboek missiologie*. Dat is aardig hoog van de toren geblazen, maar dit boek maakt de pretentie wel waar. Het leidt je bekwaam rond in het missionaire veld en brengt je op de hoogte van de ontwikkelingen in de missie. Het is geen gids die je exact de weg wijst.¹ Het is een leerboek dat je uitnodigt om zelf gemotiveerd en reflecterend per thema een eigen positie te zoeken en in te nemen.

¹ Zie het voorwoord: 'Als redactie verwoorden we geen expliciete standpunten, maar bieden we een overzicht van mogelijke posities' (p. 10).

Er zijn genoeg zaken waar je als gereformeerd mens de discussie over aan zou willen gaan. De kritiek in de bespreking van dit boek in het Reformatorisch Dagblad is wel terecht.² De Gereformeerde belijdenis blijft buiten beeld. Het is goed die erop na te slaan als je leest wat voor visies op het 'heil' bijvoorbeeld allemaal voorbijkomen.

1. Zending nu: trends

In het eerste deel van deze recensie wil ik een paar trends noemen die spelen in de hedendaagse missiologie. In het tweede deel (Zending nu: integraal) ga ik nader in op vragen rond de visie op zending.

Zending nu is Jezus volgen

'Hoe spreek je vanuit de marge van de samenleving mensen aan in een cultuur die weliswaar al eeuwen gestempeld wordt door het christelijk geloof, maar die daarvan inmiddels afstand heeft genomen?'
(p. 140)

In hoog tempo is de wereld om ons heen veranderd en zo ook de zending. Denk aan 'het einde van het kolonialisme, globalisering, verstedelijking, de enorme toename van sociale en economische problemen, de explosieve groei van de wereldbevolking, de heropleving van religies en de grote culturele veranderingen binnen de westerse cultuur. Daaraan kun je ook nog de verschuiving toevoegen in het zwaartepunt van de wereldwijde kerk naar het zuidelijke halfrond. Zo wordt duidelijk dat de zendingspraktijk er nu anders uitziet dan een aantal generaties geleden' (p. 252).³

Ja, we waren eraan gewend dat vanuit ons christelijke Westen zendelingen naar andere landen vertrokken. Nu wonen we zelf in een ondertussen onchristelijk land. De zendelingen zijn dan ook niet meer alleen de mensen die uitgezonden worden naar een ander land. Iedere christen kan het nieuwe leven van God laten zien in het dagelijkse leven en dat geeft je de kans het evangelie te brengen.

Daar wordt op ingespeeld door in kerk en zending nadruk te leggen op discipelschap. In de huidige visie op zending – ook in dit boek – wordt gesteld dat zending of missie vijf aspecten heeft.⁴ De eerste is prediking en direct daarop volgt discipelschap. Dat is dat christenen elkaar (!! en anderen leren om Jezus na te volgen.

Deze benadering levert winst op.

Ten eerste kan die in de kerk het besef doen doordringen dat we niet met eigen toko bezig zijn, maar dat het erom gaat dat we door Jezus te volgen ook anderen leren om te volgen. Sake Stoppels schreef een boek dat met de titel *Oefenruimte* mooi aangeeft wat een kerk moet zijn. Heel de kerk is een missionaire leergemeenschap, en zo heb je in de gemeente niet alleen catechese voor jongeren, maar is er ook volwassenencatechese. Het basisboek concludeert: 'Deze nadruk op discipelschap heeft de toerusting van gemeenteleden in de lokale kerk gestimuleerd' (p. 254). Tim Keller pleitte – onder de indruk van de overmacht van de zuigkracht vanuit de wereld op de kerk – voor een tegen-catechese, tegen alle externe impulsen die niet stroken met het evangelie (p. 159).⁵

Ten tweede creëer je op deze manier een goed model voor Woord en daad. Er is vaak en veel over gesteggeld⁶ hoe die verhouding moet zijn, maar waar het Woord discipelen leert Jezus te volgen zal dat impact hebben door het leven (de daad) van de christenen in hun omgeving. 'Het gaat niet alleen om persoonlijke bekering, maar ook om de doorwerking van het evangelie in de samenleving. De hernieuwde nadruk op discipelschap helpt om hierin het juiste evenwicht te bewaren. Bijbels geloof is herkenbaar aan de vruchten die het voortbrengt in het dagelijks leven. Tegelijk helpt het accent op discipelschap voorkomen dat de missie eenzijdig opgaat in maatschappelijk relevant zijn' (p. 207). Ten derde geeft deze aanpak positieve impulsen aan de krimpende kerk in het Westen, alsook aan de snelgroeiende kerk in het Zuiden. Jaap Haasnoot schrijft: 'In het Westen, waar de kerk numeriek steeds kleiner wordt, ligt meer nadruk op discipelschap als middel tot verdieping en om kerkverlating tegen te gaan. Op het zuidelijk halfrond zorgt

juist de numerieke groei voor discipelschap als speerpunt. Het gaat in de missionaire opdracht niet zozeer om volle kerken, maar om leerlingen van Jezus die op alle terreinen van het leven Hem willen navolgen' (p. 253). Kerkverlating heeft inderdaad vaak te maken met het afnemen van de kennis en het verkillen van de liefde. Op deze manier wordt daar een gezond medicijn tegen gebruikt.

Zending nu is wereldwijd samenwerken

'Afrikaanse zegswijze: "Toen de zendelingen kwamen hadden zij de Bijbel en wij het land. Ze zeiden: "Laten wij bidden". Toen we onze ogen openden, hadden wij de Bijbel en zij het land' (p. 122).⁷

De beweging van de zending ging eeuwenlang vanuit Europa naar de rest van de wereld. Daarbij speelde een grote rol dat de kerk onder de paraplu van de overheid zending ging bedrijven. Over de steun die de keizer gaf aan de vroege kerk schrijft Willem van 't Spijker: 'Dat de kerk zo afhankelijk is van de keizerlijke macht, ook in het zendingswerk, vormt een kans maar ook een last' (p. 76). Hoe waar dat is, zie je in latere eeuwen als de kerk onder de paraplu van het kolonialisme de wereld intrekt met het evangelie. Nu komt er meer een beweging naar Europa op gang, doordat het christendom buiten Europa veel vitaler is. Maar er zijn nog steeds moeilijke erfenissen uit de koloniale tijd. Blumhardt, de oprichter van de Basel Mission, vroeg aandacht voor de reparatie van het onrecht dat door Europeanen was gedaan 'in hun smerige hebzucht en wrede bedrog'. In het verleden was de neiging nogal sterk om 'westers' en 'christelijk' aan elkaar gelijk te stellen (p. 84 e.v.). Maar dat westerse straalde nu niet bepaald de liefde van Christus uit.

Dat speelt nog steeds een rol. Gauw denken wij in Europa het beter te doen. Iemand als Hendrik Kraemer typeerde de relatie tussen de zendingsorganisaties en de leiders in de jonge kerken als 'controlerende weldoeners en geïrriteerde ontvangers'. Er groeit steeds meer zicht op de eigen verantwoordelijkheid van de jonge kerken, maar superioriteitsgevoel is Europeanen – met name Nederlanders – nog steeds niet vreemd. Ik herinner me dat ik kwam kennismaken op de synode van de Oekraïense Gereformeerde kerken omdat ik een beroep had. Vanuit die kerken werd opgemerkt dat er nauwelijks overleg was geweest over de komst van een derde zending. Zij vonden dat in de plaats van zo'n peperdure Nederlandse

zending wel zes evangelisten betaald konden worden.

Er was te weinig overleg geweest. Er was te weinig naar de visie van de Oekraïense kerk gevraagd. Een belangrijk woord is in dit verband 'wederkerigheid'.⁸ Ik heb in de zending vaak teruggedacht aan de tekst uit Romeinen 1 die ds. Gerrit Riemer met me las in het kader van de uitzending naar Oekraïne. Paulus schrijft daar: 'Ik verlang er vurig naar u te zien, om u in enige geestelijke genadegave te laten delen, waardoor u versterkt zou worden, dat is te zeggen, om in uw midden samen bemoedigd te worden door het onderlinge geloof, zowel dat van u als dat van mij' (vers 11,12, HSV).

Zending nu is mailen

De opkomst van internet en de daarmee verbonden technologische middelen leverden veel nieuwe kansen op voor kerk-zijn en zending. 'De kansen die het internet biedt om het evangelie over grenzen heen te delen zijn een voorbeeld van een recente, ingrijpende verandering' (p. 252).

Er is nogal wat verschil van mening over de bijdrage van de Reformatie aan zending. Dat gaat dan vooral over activiteiten in het buitenland door de jonge kerken van de Reformatie. Die waren niet schokkend. Maar de Reformatie was grandioos voor de zending doordat Luther de schijnwerper weer duidelijk zette op de Redder van de wereld. Om dat Licht uit te zenden werd volop gebruik gemaakt van een nieuwe uitvinding: de boekdrukkunst. 'De nog niet zo lang daarvoor ontdekte boekdrukkunst maakte Luther in een mum van tijd tot een bekende persoonlijkheid, ja, tot een mediaspektakel'.⁹

2 <https://www.rd.nl/artikel/1041379-basisboek-missologie-laait-kan-sen-liggen>.

3 Hier wordt verwezen naar M.W.Goohe: *Introducing Christian Mission Today*, Downers Grove 2014, p. 20-25.

4 Deze 'five marks of global mission' zijn uitgewerkt binnen de anglicaanse theologie, zie 'Zending nu (2): integraal'.

5 Zie ook p. 202: onder de druk van de secularisatie voelen kerkelijke pioniers zich steeds meer verlegen met de klassieke boodschap van zonde, bekering en verlossing.

6 Dat was met name in de tweede helft van de twintigste eeuw, zowel in de Wereldraad als op de grote zendingsconferentie van Lausanne. Ook in gereformeerde kring werd meegepraat, zij het in zeer kritische zin, zie het tweede deel van dit artikel, 'Zending nu: integraal'.

7 Dit is een citaat uit het hoofdstuk over kolonialisme en zending, dat geschreven is vanuit Afrikaans perspectief.

8 Zie hfst. 9: 'Wederkerigheid: van overzee naar overal'.

9 Dr. Herman J. Selderhuis, *Luther. Een mens zoekt God*, Apeldoorn, 2016, p. 91.

In onze tijd biedt het internet ongekende mogelijkheden om het evangelie te delen. Het is een nieuwe werkelijkheid en die geeft de zending veel kansen. Heel de wereld is dichtbij. De hele wereld is je buur. Er wordt ook gewezen op risico's. In het hoofdstuk 'Nieuwe Zendingspraktijken' staat dat 'non-verbale aspecten van communicatie niet zichtbaar of lastig zijn op te merken. Dat maakt het moeilijk om in te schatten hoe de boodschap overkomt. Een oud-zendingeling stelde de volgende vragen: 'Hoe zit het met de verschillen in cultuur en leefomstandigheden? Hoe wordt dat verdisconteerd in die verspreiding van al die teksten? Hoe weet je of jouw boodschap overkomt bij die ander zoals jij dat bedoelt?'¹⁰ Mijn indruk is dat men zoveel mogelijk rekening houdt met deze vragen die het middel oproept.

Een andere uitdaging bij zending via het internet is dat er vaak voor een individuele benadering wordt gekozen: een chatcontact met één persoon, of een cursus die individueel wordt aangeboden. De vraag is dan hoe we aan het gemeenschapsaspect van het christelijk geloof kunnen voldoen. Het vormen van een online community kan dit deels ondervangen, maar toch. 'Je kunt geen christen zijn zonder deel te worden van een christelijke gemeenschap' (p. 255).

Organisaties die zending bedrijven via internet, zoals GlobalRize, delen deze visie.

GlobalRize: Van scherm naar kerk

GlobalRize is een zendingsorganisatie die het evangelie online verspreidt in meer dan dertig talen en daar maandelijks 50 miljoen mensen mee bereikt. Via social media (Facebook, Instagram, WhatsApp, TikTok) en websites verspreiden we christelijke content. Persoonlijke aandacht staat hoog in het vaandel: we bieden online bijbelcursussen met persoonlijke mentoren en via de chat kloppen mensen bij ons aan met levensvragen. In 2023 hadden we het voorrecht om 81.000 cursisten te begeleiden en hadden we 97.000 contacten in de chat. GlobalRize experimenteert voortdurend om nieuwe doelgroepen te bereiken, zoals moslims, voorgangers, academici en jongeren. Zo hebben we nieuwe merken gelanceerd om deze groepen te bereiken: *Al Kitaab* (gericht op moslims) en *Search for Truth* (academici).

Internetzending hoort niet op zichzelf te staan, maar is ondersteunend aan lokale kerken. Schermcontact hoort te leiden tot betrokkenheid bij een lokale kerk. GlobalRize helpt mensen bij het zoeken naar een lokale kerk.

Het grote voordeel van internetzending is dat mensen tot in de verste uithoeken bereikbaar zijn, ook daar waar geen zending of evangelist kan komen. Elk jaar brengen we met de 'Ranglijst onbereikten' de mensen in beeld die niet of nauwelijks toegang hebben tot het evangelie, zodat duidelijk wordt hoe ook zij bereikt kunnen worden.

Wereldwijd zetten ruim 800 vrijwilligers zich in voor GlobalRize. De drempel voor vrijwilligers is laag. Ook als je afstand hebt tot de arbeidsmarkt, of als je maar een half uurtje per dag tijd hebt, kun je meedoen.

GlobalRize streeft ernaar om het evangelie gecontextualiseerd te brengen, dus aansluitend bij de lokale culturele context. Per 1 januari is GlobalRize International opgericht, omdat de organisatie ervoor kiest zelfstandige nationale afdelingen van GlobalRize op te zetten. Deze afdelingen kunnen beter aansluiten bij de culturele eigenheid van de regio waarin ze opereren.

10 Dank aan ds. J.P.D. Groen.

11 Hoofdstuk 7: Van kerk naar koninkrijk.

12 In het Engels worden ze 'evangelicals' en 'ecumenicals' genoemd. Zie *Betrokken in Gods missie*, p. 112.

Ds. M.K. Drost in Nederlands Nieuw Guinea

2. Zending nu: integraal

De zending is van kleur verschoten toen ze in aanraking kwam met leed en onrecht in deze wereld, met name in de ontwikkelingslanden. Wat sta je te preken als mensen omvallen van de honger? Wat is je taak als mensen kapot gedrukt worden door corruptie? Ook daarover gaat het in *Betrokken in Gods missie. Basisboek missiologie*.

Ds. Drost bedient de doop

In integrale missie gaat het dus om woord én daad, om preken én helpen, om bekering én hulpverlening

Met name in de kringen van de Wereldraad van Kerken is dit punt aan de orde gesteld. Wat houdt de redding door Christus in? Het antwoord was: 'Redding door de Zoon van God is geestelijk, maar moet ook hoop geven aan mensen die economisch en politiek onderdrukt worden'.¹¹ Ook in evangelische kringen kwam er aandacht voor dat punt en wordt er gezocht naar de goede verhouding tussen woord en daad. De evangelischen richtten zich vooral op de verkondiging, terwijl de mensen uit de kringen van de Wereldraad sociaal werk onder de armen steeds meer prioriteit gingen geven.

Het evangelie in de wereld

Mede door overleg tussen beide groepen raakte ook bij de evangelischen¹² de visie ingeburgerd dat integrale missie nodig is. Dat is de visie dat problemen zoals racisme, oorlog, bevolkingsgroei, armoede, desintegratie van gezinnen, sociale revolutie en communisme moeten worden aangepakt op basis van bijbelse kaders en principes.

Al met al stond zo het onderwerp 'Woord en daad' in de zending steeds nadrukkelijk(er) op de agenda. In Engeland kwam (al) in 1984 vanuit de Anglicaanse kerk het idee van 'five marks of mission, vijf aspecten van de zending. 'Het eerste kenmerk is het verkondigen van het goede nieuws van Gods Koninkrijk. Dit is Jezus' eigen samenvatting en hierin ligt al het andere besloten: discipelschap, barmhartigheid, gerechtigheid en zorg voor de schepping.' In het boek *Betrokken in Gods missie* wordt aan elk aspect van integrale missie een hoofdstuk besteed.¹³ In integrale missie gaat het dus om woord én daad, om preken én helpen, om bekering én hulpverlening.

In het overzicht hieronder staat bij elk onderdeel een Bijbeltekst om te laten zien dat Gods Woord aandacht heeft voor al deze aspecten.

Het is al met al een boeiende visie die sterke Bijbelse papieren lijkt te hebben omdat het Woord van God nooit 'boven het leven blijft zweven', maar verandering brengt in heel het leven. Je hoort ook wel gereformeerde klanken als uitgelegd wordt wat het integrale is: 'Ieder christen en iedere kerk is (...) getuige op de plaats waar hij zich bevindt. Op alle terreinen van het menselijke leven: thuis, in het bedrijfsleven, in het ziekenhuis, op de universiteit, op kantoor en in de werkplaats. Kortom: overall, want er is geen plaats die niet onder de heerschappij van Jezus Christus ligt (...)' (p. 115)

Scherpe gereformeerde afwijzing

Er is vanuit de gereformeerde wereld altijd met argusogen gekeken naar elk ontwerp van zending en evangelisatie

Er is vanuit de gereformeerde wereld altijd met argusogen gekeken naar elk ontwerp van zending en evangelisatie waarin meer aan bod komt dan de prediking

waarin meer aan bod komt dan de prediking. In de kringen van de (vrijzinnige) Wereldraad van Kerken werd begin 20e eeuw de 'comprehensive approach' populair. Dat is een vierdimensionale zendingsaanpak die het hele leven omvat. In die benadering liggen evangelieprediking, onderwijs, medische verzorging en sociaaleconomische hulpverlening op één lijn. Precies in die gelijkstelling zat de pijn voor gereformeerden.

De trendsettende gereformeerde missioloog J.H. Bavinck was kritisch op de argumentatie achter dit hele idee.¹⁴ Nog wat feller anti een meerdimensionale aanpak was mijn vader, drs. M.K. Drost, die als missioloog in Kampen werkte. Het gaat in zending om verkondiging.¹⁵ Dat betekent niet dat de gereformeerde zending niks aan honger of ziekte deed. Mijn vader kon altijd heel enthousiast vertellen hoe hij als zendeling in het toenmalige Nederlands Nieuw-Guinea injecties gaf tegen framboesia en hoe snel dan zo'n gemene wond verdween.

Integrale zending

Prediking	De hoofdtaak van de kerk is bekend te maken dat er heil is bij Christus. Hoe zullen ze geloven als er niet gepreekt wordt? (Rom. 10:14-15)
Discipelschap	Gods Zoon stuurt Zijn volgelingen op weg om leerlingen te maken die weer anderen tot volgelingen maken (Mat. 28:18-20).
Barmhartigheid	In de kerk te Jeruzalem stond de prediking centraal, maar zorgden de apostelen er ook voor dat de diaconale zorg doorging (Hand. 6:1-7) met open oog voor omgeving (Gal. 6:10).
Gerechtigheid	Nu de secularisatie meebrengt dat de overheid geen christelijke waarden meer toepast, is de kerk meer dan voorheen geroepen tot een profetisch spreken (Micha 6:8). (p. 223,224)
Zorg voor schepping	Christenen hebben de missie de schepping van hun Vader te bewaren en te beschermen. Goede omgang met de schepping komt op uit respect voor de Schepper (Ex. 20:8-11).

De gereformeerden maakten in de praktijk verschil tussen de hoofdzaak van de zending en de bijkomende taken voor de kerk zoals hulpverlening. Er was aandacht voor bijvoorbeeld onderwijs en medisch werk. Dat had dus allemaal wel een plek, maar werd buiten het begrip 'zending' gehouden, want dat zag men als de (enige) ambtelijke taak van de kerk. Het gaat in zending om verkondiging van het evangelie. In de praktijk op het zendingsveld pakte dat niet altijd zo goed uit, ook omdat de gereformeerde missiologen vooral anti de Wereldraad waren en niet altijd helder aangaven hoe het in de praktijk moest.¹⁶

De kwestie van Woord en daad zat de missioloog M.K. Drost zo hoog dat hij zijn inaugurele rede op de universiteit hield over dit onderwerp. Hij zegt: 'Het werk van de hulpverlening en barmhartigheid in de derde wereld behoort niet tot de zendingstaak van de kerk ...'¹⁷

Typerend is wat hij zegt in een openingswoord – wat ook zijn laatste is – bij de vereniging De Verre Naasten.¹⁸ Hij geeft wel aan dat er allerlei werk nodig is op medisch gebied, op landbouwkundig terrein enz. enz. en dat alles ten dienste van de (arme) volken van de derde wereld. Dan zegt hij: 'Al dat werk behoort vanuit die visie (van het werelddiaconaat) tot de ambtelijke taak van de kerk – het is een onderdeel van de Missio Dei, de zending van God. Ondertussen is in oecumenistische kringen in het zendingswerk de prediking van het evangelie veelal verdrongen door allerlei sociaal-economische activiteiten, beheerst door humanistische principes van medemenselijkheid en solidariteit, die met het Evangelie van Jezus Christus niets te maken hebben'.¹⁹

Dr. J.H. Bavinck zag het belang van een goede visie op Woord en daad. 'De gedachte van een *comprehensive approach* op zichzelf wees hij niet af – hij liet de term ook niet los – maar hij tekende wel verzet aan tegen de wijze waarop deze in de oecumenische zendingstheologie werd opgevat: in de vier-dimensionele aanpak verloor de verkondiging van het evangelie haar beslissende betekenis.²⁰

Koudwatervrees?

Zagen de gereformeerden spoken? Nee, wanneer je met een integrale visie op zending komt, sluimert altijd het gevaar

13 Collega Simon van der Lugt geeft ook een nuttige omschrijving in zijn blog <https://www.simonvan-derlugt.nl/blog/god-is-op-missie/>.

14 Dr. P.J. Visser, *Bemoenien en getuigenis*, Zoetermeer 1997, p. 104, 210-215.

15 Zie zijn inaugurele rede als lector missiologie onder de titel 'Woord en daad in de huidige missiologie', in: dr. L.J. Joosse (red.), *Leren hoe hij wand'len moet'. Over woord en daad in de zending*, in de reeks Zending dichterbij, Goes, 1992, p. 65-82. Zie ook Arie Simon van der Lugt, *Gereformeerde christenen ontmoeten Surinaams-hindostaanse hindoes in het Rijnmondgebied. Een analyse van de ontmoeting vanuit de verschillen in cultuur en religie*, p. 190-193.

16 Gerrit Roelof de Graaf, *De wereld wordt omgekeerd. Culturele interactie tussen de vrijgemaakt-gereformeerde zendelingen en zendingwerkers en de Papoea's van Boven Digoel (1956-1995)*, Ad Chartas reeks no. 20, p.63-64.

17 Zie ook Arie Simon van der Lugt, *Gereformeerde christenen ontmoeten Surinaams-hindostaanse hindoes in het Rijnmondgebied. Een analyse van de ontmoeting vanuit de verschillen in cultuur en religie*, p.190-193.

18 Zie <https://verre-naasten.nl/>.

19 Hij hield dit openingswoord onder de titel 'Geen hobby, maar diakonia'.

20 Visser, a.w., p. 104, 210-215.

dat de verkondiging van de eerste plaats wordt geduwd.

In *Betrokken in Gods missie* staan bijvoorbeeld twee praktijkverhalen over de kerk in de buurt en over de dorpskerkenbeweging waarbij de visie op het Woord als het centrale middel tot redding ontbreekt.²¹ In de praktijk merk je ook wel dat deze visie van integrale zending misbruikt kan worden om onder je taak als christen om het evangelie te verkondigen uit te komen. Dan zijn mensen geweldig druk met de kringloopwinkel waar iedereen hartelijk ontvangen wordt, maar spreken ze geen woord tot redding van hun burens. Dan maken kerkmensen zich geweldig druk over het klimaat en hoor je steeds minder over het kruis.

Die valkuil wordt in het boek ook goed benoemd als holisme zonder kern: 'Er is dan een impliciete verwachting dat het koninkrijk van God wordt gerealiseerd zonder dat de mensen de koning en redder ontmoeten. Men meent te kunnen getuigen door allerlei werkzaamheden heen, zonder over het geloof te hoeven spreken' (p. 117).

Maar als we niet vertellen waarom we helpen wordt onze hulpverlening totaal niet in relatie met God gebracht. Hoe zou men dat ook kunnen weten?²²

**De kerk zelf staat nu
op het zendingsveld
en heeft de opdracht
in woord en daad
Christus' liefde te
delen**

Dus?

De kerk zelf staat nu op het zendingsveld²³ en heeft de opdracht in woord en daad Christus' liefde te delen. In deze situatie kan het model van de integrale zending een bruikbaar model zijn om kerk voor de wereld te zijn. Het gaat om het Woord en daarna de daad. Het is de verantwoordelijkheid van de leiding van de kerk – kerkenraad – om te bewaken dat het Woord centraal blijft, ook in de uitstraling naar buiten. Dat betekent dat het preken en onderwijzen van het Woord altijd op de eerste en tweede plaats moet blijven staan.

Prediking Discipelschap: toerusting	Woord
Barmhartigheid Gerechtigheid Zorg voor schepping	Daad

Deze visie op de taak van de kerk in de wereld naar buiten kan in de kerk ook zegenrijk gebruikt worden om alle gaven van de gemeente te benutten. Er zijn allerlei verschillende gaven. Er zijn er die goed zijn in het uitleggen van het Woord, maar er zijn er ook die beter actie kunnen voeren tegen onrecht. Dat kan allemaal goede aandacht krijgen als de kerk een gezonde gereformeerde kerk blijft, waar de kerkenraad ervoor zorgt dat het Woord de centrale motor blijft en de leden ook elkaar blijven aanspreken, bemoedigen en corrigeren via dat heilig Woord waarop Christus Zijn kerk bouwt. ■

²¹ Hoofdstuk 19, 'Contextualisatie in dorp en buurt'.

²² Voor J.H. Bavinck 'vormen Woord en daad een ondeelbaar geheel, al moeten de daden altijd vanuit het Woord gemotiveerd worden en zijn ze principieel niet los verkrijgbaar' (Visser, a.w., p. 210-211). Dat geldt nog sterker in onze tijd van post-Christendom: 'Churches need to tell the narratives, need to explain or preach (kerygma) in order for people to recognize the practices as good news', schrijft Daniel Drost over post-Christendom in *Diaspora as mission. John Howard Yoder, Jeremiah 29 and the Shape and Mission of the Church*, p.317. Te vinden via <https://research.vu.nl/en/publications/diaspora-as-mission-john-howard-yoder-jeremiah-29-and-the-shape-a>.

²³ Dit betekent niet dat de zending als het sturen van vakbekwame mensen naar andere landen voorbij is. Dat kan nog steeds zegen brengen, maar krijgt minder aandacht waar de visie groeit dat de kerk in haar eigen omgeving zendingskerk is.

N.a.v.:
Petra de Jong-Heins, Bert Roor, Jan van 't Spijker en Willem van 't Spijker (red.), *Betrokken in Gods missie. Basisboek missiologie*, Kokboekencentrum Nonfic-tie, 2023, EAN 9789043537704, 272 pag., prijs € 24,99.

UIT DE WEKKER
VAN 3 MEI 2024

Wanneer ik deze rubriek samenstel is het bijna een maand na 'het convent'. En iedereen weet dan gelijk welk convent ik bedoel. Dat van de Christelijke Gereformeerde Kerken, gehouden op 20 april 2024. Een unieke gebeurtenis: alle kerken van het kerkverband waren uitgenodigd om een afvaardiging te sturen om deel te nemen aan een eerlijk gesprek. Over gegroeide verschillen in opvattingen en praktijken die het kerkelijk samenleven steeds meer onder druk zetten. En ze kwamen! Het was een besloten vergadering, maar daarna is er al veel over geschreven, beschouwd en gediscussieerd. En opnames van de dag werden geplaatst op de site www.cgk.nl. In De Wekker van 3 mei 2024 stond een goed verslag van iemand die zelf aanwezig was: de Apeldoornse oudtestamenticus, redactielid van De Wekker dr. A. Versluis. 'Na het convent', zo is de titel van zijn verhaal. Zowel zijn verslag als zijn evaluerende opmerkingen en kritische kanttekeningen geven een goede indruk van het convent (zeg ik als iemand die ook heel de dag aanwezig mocht zijn) en ook van wat als nog onopgeloste moeiten allemaal op tafel ligt. Hij schrijft:

Na het convent

De aanloop naar het convent was spannend. Als 'gewone' kerkelijke vergaderingen al zo ingewikkeld zijn, lukt een ongewone vorm dan wel? Hoeveel kerken zouden komen? Nu het convent is geweest, is de vraag: wat heeft het opgeleverd?

Zegeningen

De eerste zegen van het convent is wel de betrokkenheid van de kerken. Twee kleine gemeenten lukte het niet om een afvaardiging te sturen. Alle andere gemeenten waren vertegenwoordigd. Dat laat de betrokkenheid op het kerkverband zien. Die betrokkenheid was er ook op het grondvlak. In Dordrecht-Centrum en in Woerden, en wellicht op nog meer plaatsen, werd de hele dag door voor het convent gebeden. Een tweede zegen is de rust en waardigheid waarmee de dag verliep. Er klonken heel verschillende stemmen uit de kerken. Daar waren ook scherpe woorden bij, maar het gesprek kon wel in rust gevoerd worden, plenair en in de wandelgangen. Stemmen van het zendingsveld hielden ons een spiegel voor.

De ICF in Rotterdam beschreef hoe ze de CGK als moeder nodig heeft. Hessel en Coby Visser vertelden over de honger naar het Woord in Botswana. Wat belangrijk om dat werk door te laten gaan!

Situatie

Het convent heeft niet tot één heldere conclusie geleid en dat was ook niet te verwachten. Dat er grote verdeeldheid is, werd wel zichtbaar. Een aanzienlijk deel van de kerken wil meer ruimte voor plaatselijk beleid; een deel zou zelfs alleen nog 'adviezen' willen. Een ander

Beperkingen

Na het convent klinkt, begrijpelijk, de vraag wat het heeft opgeleverd. Dat is nog niet zo eenvoudig, want het convent kende een aantal beperkingen. Een convent kan geen besluiten nemen, dat hoort thuis op de generale synode. Aan het slot van de dag werd een peiling gehouden of de synode de uitkomsten van het convent serieus moet nemen. Een heel ruime meerderheid was vóór. Maar tegelijk werd de conclusie getrokken dat er geen duidelijke uitkomsten zijn, dan vooral dat de situatie ingewikkeld is. Concreet zal het de synode dus niet veel verder helpen. Bij een inventarisatie van de denkrichtingen voorafgaand aan het convent gaven veel kerkenraden aan dat ze het huidige kerkstelsel willen handhaven. Wat dat betekent, werd echter heel verschillend ingevuld. De geformuleerde denkrichtingen zouden nog verder worden uitgewerkt, maar dat is op het convent niet echt gebeurd. Hopelijk geeft het rapport aan de synode daar meer duidelijkheid over.

Afgevaardigden moesten op het convent verschillende keren een peiling invullen. Een stelling kan dingen wel scherp neerzetten, maar dat helpt niet altijd. Een van de stellingen was bijvoorbeeld: 'Wie ruimte ziet voor de vrouw in het ambt, is op weg naar vrijzinnigheid.' Nu zijn er genoeg voorstanders van vrouwelijke ambtsdragers bij wie vrijzinnigheid nooit de bedoeling of het resultaat is. Alle redenen dus om zo'n stelling af te wijzen. Maar er zijn uit de geschiedenis genoeg voorbeelden waarbij er wel sprake was van een ontwikkeling die veel meer op het spel zette. Het is best denkbaar dat broeders uit zorg over zo'n ontwikkeling met de stelling instemmen. Maar wat levert het resultaat van zo'n peiling dan op? Stellingen en statistiek kunnen een heel vertekend beeld geven. Bij andere stellingen krijg je een andere uitkomst. En er zijn veel meer en betere opties denkbaar. Dat relativiseert de uitkomst van de peilingen nogal.

'Onze situatie als kerken is uiteindelijk een geestelijk probleem'

deel wil vasthouden aan gezamenlijke besluiten, waar alle kerken zich naar voegen. Er werd zelfs gesproken over het verlaten van het kerkverband als dat niet gebeurt.

Verschillende keren werd benoemd dat er gebrek aan onderling vertrouwen is. Dat vertrouwen is geschaad door kerken die gezamenlijke besluiten naast zich neerleggen. Maar gebrek aan vertrouwen uit zich ook in gesloten kansels. Vertrouwen is niet bij besluit te herstellen. Daarom zal kerkrecht of een nieuw synodebesluit nooit een oplossing brengen van dat dieperliggende probleem. Onze situatie als kerken is uiteindelijk een geestelijk probleem. Het gaat zo vaak om ruimte voor onszelf en bekering van de ander, in plaats van andersom. Treffend werd dat verwoord door ds. J.A.W. Verhoeven, die als voorzitter van de Gereformeerde Bond in de PKN het convent toesprak: 'Wij hebben niet het geestelijke niveau om tot een gezamenlijk verstaan van de Schriften te komen.'

'Stellingen en statistiek kunnen een heel vertekend beeld geven. Dat relativiseert de uitkomst van de peilingen nogal'

Een laatste beperking van het convent is dat over veel vragen niét gesproken is. Het is vaak gegaan over vrouwelijke ambtsdragers en maar terloops over verschillende visies op homoseksuele relaties, over de verhouding tot de cultuur, over prediking. Dat is jammer, want onze verdeeldheid gaat over veel meer dan één thema. Is iemand die in een homoseksuele relatie leeft een voorbeeld voor de kudde (en kan hij ambtsdrager zijn) of is het een weg bij de goede Herder vandaan? – daar kan ‘elkaar ruimte geven’ toch geen oplossing voor zijn? De onderlinge verschillen zijn op het convent (opnieuw) duidelijk geworden. Maar over de inhoud en de consequenties van standpunten is het nauwelijks gegaan. Daar zal het nog wel over moeten gaan om tot een verantwoord vervolg te komen.

‘We zongen over de Mensenzoon tussen de kandelaren, de verhoogde Christus die Zijn kerk bezoekt’

Intussen is er genoeg om verder over na te denken. Hoe kan er weer eensgezindheid komen? Kerkenraden die grote moeite hebben met de huidige situatie mogen zich de vraag stellen: kun je een breuk in de kerk verantwoorden, naar jongeren, naar de wereld, naar de Koning van de kerk vooral? Kan het zijn dat we in de huidige gebrokenheid verder moeten gaan omdat het alternatief erger is? Kerkenraden die een eigen weg zijn gegaan mogen zich de vraag stellen: hoe kunnen anderen je vertrouwen als je gezamenlijke besluiten negeert? En wil je bij nieuwe vragen samen zoeken naar Gods weg en die weg dan ook samen gaan?

Uitzicht

Het convent is voorbij. De synode duurt nog even. Dan is het goed om een andere kant op te kijken dan naar Veenendaal of Nunspeet. Als eerste naar binnen. Misschien moeten we de deuren maar eens dichtdoen. Betrokkenheid en transparantie zijn goed, maar een gesprek waarbij je elkaar echt zoekt en in je hart laat kijken voer je beter niet met draaiende camera's. Echte verootmoediging is niet gebaat bij toeschouwers.

Als tweede naar voren. Er is perspectief en een doel nodig om over moeite heen te komen. Een bijzonder indringend moment op het convent vond ik de oproep van ds. Verhoeven

om samen op te trekken. ‘Ik vraag nederig of u ons zou kunnen helpen’, met de vroomheid, met de theologische opleiding. Niet het voortbestaan van de CGK, maar het voortbestaan van de kerk in Nederland staat op het spel, hield hij ons voor. Wat is in dat kader onze roeping?

Als laatste, en belangrijkste, naar boven. We zongen over de Mensenzoon tussen de kandelaren, de verhoogde Christus die Zijn kerk bezoekt. De kerk is van Hem! Wie zijn wij voor Zijn aangezicht? Hebben we Zijn Woord bewaard, Zijn liefde niet verlaten? Dan alleen is er toekomst en is de kerk ‘schuilplaats in de wildernis, huis waarin Uw vrede is’. ■

UIT WEERKLANK
VAN 23 APRIL 2024

Met argusogen en veel nodige en terechte kritiek kijken veel plaatselijke kerken naar de opkomst van de hippe, snelgroeiende (en gevestigde kerken leegzui-gende) gemeenten van Mozaïek. Opmerkelijk was in de afgelopen tijd hoe een van de founding fathers van Mozaïek in het nieuws kwam met zijn bezorgdheid of 'bekering' niet een te veel veronachtzaamd thema is in de boodschap van Mozaïek-gemeenten. Onder de titel 'Begrepen!?' reageert dr. André Bas hierop in Weerklank van 23 april 2024. Hij wil er niet over schrijven op een 'zie-je-wel'-manier. Hij maakt er een aanleiding van tot zelfbeproeving. Hij schrijft:

Mozaïek en weggesijpelde bekering

Bekering

Bij Mozaïek gaat het nodige veranderen. Al twaalf jaar lang is het 'een kerk waar je welkom bent, zoals je bent'. In elke editie van het tijdschrift van deze kerk kun je dit motto terugvinden en elke voorganger van de evangelische gemeenten ligt het in de mond bestorven. Bovendien heeft het er alle schijn van dat juist dit uitgangspunt Mozaïek groot heeft gemaakt. Maar als het aan oprichter Kees Kraayenoord ligt, gaat er toch inderdaad wat veranderen. In een preek deelde hij onlangs zijn zorg, dat Mozaïek de afgelopen jaren een welkom-zoals-je-bent-cultuur heeft neergezet, 'die mij niet langer laat zien dat ik een Verlosser nodig heb. Dat ik goed genoeg ben. Ik ben oké. Waarom kwam Jezus dan om te sterven voor mij?' In het Nederlands Dagblad van 16 februari geeft hij een toelichting op dit statement, waarin het woord 'bekering' valt. 'Dat woord is een beetje weggesijpeld uit de taal van de kerk', zo stelt hij in het interview en wat hem betreft is dat een verlies. Hij is tot het inzicht gekomen dat het evangelie ook over bekering gaat. 'Misschien gaat het daar wel ten diepste over', stelt hij zelfs.

Trots

We kunnen in de verleiding komen, om wat cynisch te reageren op dit statement. Is het werkelijk waar, zoals Kraayenoord

stelt, dat het woord bekering is weggesijpeld uit de taal van de kerk? Of is het eerder zo, dat het is weggesijpeld uit de taal van zijn kerk? Hoe zit dat bijvoorbeeld bij 'onze' kerk? Valt het woord bekering daar net zo weinig als in de gemeenten van Mozaïek?

Wie ervoor kiest om op deze manier te reageren op preek en statement van de oprichter van Mozaïek, kan zomaar redenen vinden voor tevredenheid. Vanouds heeft het 'onder ons' aan aandacht voor bekering namelijk niet ontbroken. We wisten allemaal precies hoe het moest en schroomden ook niet elkaar de maat te nemen. En elkaar niet alleen: de buitenwacht net zo goed.

Misschien, dat dat deels nog wel zo is en we trots zijn op 'onze' kerk. Want ga maar na: waar overal en nergens in kerkelijk Nederland de bakens worden verzet en wordt meegevaaid met allerlei wind van leer, houden wij dapper vast aan wat ons geleerd en toevertrouwd is. En discussies die andere kerkverbanden tot op het bot verdelen, lijken aan ons voorbij te gaan.

Waar

Het zou me zelfs niet verbazen, als er onder ons zijn die voornamelijk dáaraan hun kerkelijke identiteit ontleenen. Belijden wij immers niet in artikel 29 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis dat 'de zuivere prediking van het evangelie' het eerste kenmerk is waaraan je de kerk herkent? En is het dan niet veelzeggend, dat er in onze prediking geen water bij de wijn wordt gedaan?

Waar hoor je vandaag de dag nou nog over zonde preken? En waar wordt nog 'gewoon' gezegd, waar het op staat? Dat de vrouw niet in het ambt hoort, en wie ongehuwd samenleeft niet aan het avondmaal? Wees eerlijk: zulke kerken moet je vandaag de dag met een lampje zoeken, maar bij ons is het de gewoonste zaak van de wereld. En zouden we daar niet trots op mogen zijn?

Ondertussen hoop ik toch oprecht, dat u merkt hoe zelfgenoegzaam dit allemaal klinkt. Waar de rest omgaat, houden wij de rug recht. Maar zoals zelfgenoegzaamheid een christen niet siert, siert het ook de kerk van Christus niet. En als u dat van mij niet wilt aannemen, hoor dan maar eens wat de apostel Paulus ervan zegt. Want in de Filippenzenbrief spreekt hij duidelijke taal.

Vuiligheid

Als het om het gebod gaat, heeft ook Paulus genoeg redenen om trots te zijn. 'Wat de rechtvaardigheid betreft die in de wet is', schroomt de Farizeër Paulus in 3:6 niet zichzelf 'onberispelijk' te noemen. En hoewel ik besef dat ook dit zomaar heel zelfgenoegzaam overkomt, hadden de Farizeërs het wat dat

betreft goed voor elkaar. Beter nog zelfs dan wij....

En toch zegt Paulus dan verrassend genoeg, dat hij zich er niet op wenst voor te laten staan. 'Wat voor mij winst was', horen we hem in 3:7 zeggen, 'heb ik om Christus' wil als schade beschouwd.' En in 3:8 zegt hij zelfs, dat hij het als 'vuiligheid' beschouwt. Wat hem betreft, kan het allemaal bij het grof vuil. Maar waarom dan toch? Want als je er zo voor geijverd hebt?

Maar dat zegt hij er meteen bij: 'opdat ik Christus mag winnen'. 'In Hem' wil hij 'gevonden worden', schrijft hij in 3:9, 'niet met mijn rechtvaardigheid, die uit de wet is, maar die door het geloof in Christus is, namelijk de rechtvaardigheid uit God door middel van het geloof.' En daarmee zijn we bij het hart van het evangelie: alleen wie dit snapt, heeft het begrepen.

Heil

Als je schamper doet over een man als Kraayenoord, omdat die 'nu pas' door krijgt dat het evangelie ook bekering vraagt. En je er zelfs op laat voorstaan dat 'jouw kerk' dat allang wist en wat dat betreft de zaakjes beter voor elkaar heeft dan het gros van de kerken in

**'Zoals
zelfgenoegzaamheid
een christen niet siert,
siert het ook de kerk
van Christus niet'**

Nederland vandaag de dag, gebiedt de eerlijkheid te zeggen dat jij degene bent die het niet begrepen heeft.

Ik weet: dat kan heel vreemd klinken. Omdat het zomaar de indruk wekt, dat de schrijver van dit artikel het niet goed

en belangrijk vindt dat we de boel op orde hebben als het om het gebod gaat. Maar geloof me: ik vind dat ook belangrijk. Maar het punt dat ik in dit artikel wil maken, is dat we daar niet moeten beginnen. En ons er al helemaal niet op moeten laten voorstaan.

Als de Nederlandse Geloofsbelijdenis in artikel 29 namelijk stelt dat 'de zuivere prediking van het evangelie' het eerste kenmerk is van Christus kerk, heeft die daar een duidelijke reden voor. Dat heeft er namelijk alles mee te maken, dat die belijdenis in artikel 27 heeft gezegd dat er buiten de kerk geen 'heil' is. Maar heil begint en eindigt altijd bij de Here Jezus Christus.

Vruchten

Zuivere prediking van het evangelie betekent, dat de Here Jezus Christus wordt verkondigd. En de weldaden, die Hij voor ons verdiend heeft met zijn lijden en sterven aan het kruis op Golgotha. En wie aan de voet van het kruis staat, heeft niets meer om zichzelf op

'Wie aan de voet van het kruis staat, heeft niets meer om zichzelf op voor te laten staan'

voor te laten staan. Alle eigen gerechtigheid wordt je daar uit handen geslagen om ze te vullen met zijn gerechtigheid. En natuurlijk is het dan zo, dat dat niet zonder gevolgen blijft. Niet in het leven van een christen, en niet in het leven van de kerk. 'Het kan niet anders' zegt de Catechismus immers in Zondag 24, 'of ieder die door waar geloof in Christus ingeplant is, brengt vruchten van dankbaarheid voort.' Om dan nog maar te zwijgen van de gemeente, waar Christus diegenen vergadert...

Maar dat betekent, dat als je dat op mag merken, dat uit 'jouw' kerk het woord bekering niet is weggesijpeld maar integendeel dagelijkse praktijk is, je je daar nooit op mag laten voorstaan. Omdat 'wij' het beter voor elkaar hebben, dan 'zij'. Want 'wij' hebben niets dat we niet ontvangen hebben, en moeten alleen maar hopen en bidden dat 'zij' het ook (gaan) ontvangen.

'Want 'wij' hebben niets dat we niet ontvangen hebben, en moeten alleen maar hopen en bidden dat 'zij' het ook (gaan) ontvangen'

Cultuur

Dit alles heeft ook nog een andere kant, die ons aan het einde weer terugbrengt bij het begin. Daar werd namelijk gesteld, dat er het nodige aan te merken valt op de 'welkom-zoals-je-bent-cultuur', die een kerk als Mozaïek heeft groot gemaakt. Het woord bekering is er teveel uit weggesijpeld, zo heeft men er zelf onlangs ontdekt. En dus is er een aanscherping nodig. Maar wat is dan de cultuur van 'onze' kerken? En als wij de bekering soms evenmin haar juiste plek weten te geven, wat zijn dáár de gevolgen dan van? Concreet: zouden wij 'vreemdelingen en bijwoners' niet zomaar het gevoel kunnen geven, dat zij eerst moeten worden als wij voordat ze (echt) welkom zijn? En zou er, als dat echt zo is, ook bij ons geen aanscherping nodig zijn? ■

Nader Bekeken is een periodieke uitgave van de Stichting Woord en Wereld en verschijnt 11 x per jaar. De Cahiers tot versterking van het gereformeerde leven die de stichting in de loop der jaren uitgaaf zijn in PDF verkrijgbaar.

DAGELIJKS BESTUUR VAN DE STICHTING WOORD EN WERELD
Voorzitter

Ds. J. Wesseling (a.i.)

Secretaris

W. Hindriks

Penningmeester

G.F. Slump

REDACTIE NADER BEKEKEN

Hoofdredactie

Dr. P. Boonstra

Eindredactie

B. Seldenthuis

D.E. Slump-Schoonhoven

Redactie

Ds. S.M. Alserda

Drs. H.J. Boiten

Ds. C. van Dijk

Dr. B. van Egmond

Drs. B.P. Hagens

Drs. J.W. van der Jagt

Ds. P.L. Storm

Redactiesecretariaat

Ds. S.M. Alserda

Melkweg 49, 7904 ER Hoozeveen

Tel.: 06-165 61 146

Mail: redactie@woordenwereld.nl

Medewerkers Nader Bekeken

Dr. H.H. van Alten, Pretoria ZA

Ds. J. Beekhuis, Hoozeveen

Drs. L. Bezemer, Hattem

Drs. F.J. Bijzet, Emmen

J.H. Bollemaat, Dalfsen

H. Boomstra, Den Helder,

tekeningen/cartoons

A.C. Breen, Dunsborough, WA

Drs. E. Brink, Waddinxveen

Drs. J.J. Burger, Veenendaal

Ds. H. Drost, Grafhorst

Ds. P. Drost, Übelbach (Oostenrijk)

Drs. L.W. de Graaff, Heerde

Dr. A.N. Hendriks, Amersfoort

Prof. dr. P.H.R. van Houwelingen,

Kampen

Prof. dr. G. Kwakkel, Kampen

Ds. R.Th. Pos, Steenwijk

Ds. A. van der Sloot, Steenwijk

Dr. R.T. te Velde, Wezep

Dr. H. Veldman, Zuidhorn

Dr. H.T. Wendt

Ds. J. Wesseling, Arnhem

Drs. Joh. de Wolf, Amersfoort

Basisontwerp: Studio TinekeWerk

Vormgeving, prepress, fotografie:

Studio Bert Gort, Grijpskerk

Druk: VellendrukkerijBDU b.v.,

Barneveld

Gesproken versie: Nader Bekeken

is ook op Daisy-cd en Webbox

verkrijgbaar.

Inlichtingen: Chr. Bibl. voor Blinden

en Slechtzienden,

tel. 0341-56 54 77, e-mail

klantenservice@cbb.nl.

U kunt ons steunen door uw voor de belasting aftrekbare giften te storten op rekening NL42 RABO 0324 6259 01 ten name van de Stichting Woord en Wereld. Zij die de stichting testamentair willen gedenken, kunnen gebruikmaken van de volgende formulering: Ik legateer (... bedrag invullen ...) vrij van kosten aan de Stichting Woord en Wereld, statutair gevestigd te Haarlemmermeer. Wij zijn een ANBI-instelling.

Adreswijzigingen en/of opzeggingen

INTERNET:

- www.woordenwereld.nl
- woordenwereld@spabonneservice.nl
- naderbekeken@spabonneservice.nl

POSTADRES:

- Woord en Wereldabonneservice, Postbus 105, 2400 AC Alphen aan den Rijn

TELEFOON:

- 088 - 110 20 42
- 0172 - 47 60 85

Beëindiging abonnement:

tenminste 4 weken voor het einde van de abonnementsperiode.

Bezorgklachten:

www.woordenwereld.nl/klantenservice

Meer informatie en abonnementsvoorwaarden op www.woordenwereld.nl

Abonnementsprijzen:

- Nader Bekeken € 51,15
- Nader Bekeken (buitenland Europa) € 100,15
- Nader Bekeken (buitenland overig) € 111,65
- Nader Bekeken studenten € 30,25
- Nader Bekeken cadeau-abonnement € 25,60
- Nader Bekeken PDF € 30,25

Prijzen losse verkoop:

- Nader Bekeken € 4,75 (incl. verzendkosten)
- Cahier PDF € 4,00

Bankrekeningnummer:

NL 75 INGB 0007 2255 58

Bic-code: INGBNL2A

Deze tarieven gelden bij machtiging (automatische incasso). Voor betaling per acceptgirokaart of per eigen overschrijving geldt een opslag van € 2,-

Bankrekeningnummer voor giften:

NL42 RABO 0324 6259 01

De stichting Woord en Wereld heeft geprobeerd alle rechthebbenden te achterhalen en in te lichten. Mocht de vermelding van eigenaar of copyright onjuist of onvolledig zijn, neemt u dan contact op met de redactie.

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd worden en/of openbaar gemaakt worden zonder schriftelijke toestemming van de redactie.

ISSN 1380 - 3034

www.woordenwereld.nl

Neem nu een jaarabonnement en ontvang de special 'De bijbel of een biertje' gratis!

Ga voor het afsluiten van een abonnement naar www.woordenwereld.nl

Kijk eens op onze website!

www.woordenwereld.nl

Daarop kunt u:

- de laatste nummers van Nader Bekeken bekijken;
- het artikel van de maand uit de laatste nummers downloaden;
- nummers die langer dan een jaar geleden verschenen zijn downloaden;
- informatie over de cahiers van Woord en Wereld vinden;
- met de zoekfunctie allerlei onderwerpen vinden waarover iets geschreven is.

I cavalli di Leonardo

Al die schetsen die hij naliet -

eindeloze reeksen herhalingen: spierbundels, pezen,
knoken, gewrichten, die hele machinerie
van drijfriemen en hefbomen waarmee
een paard beweegt,

en uit duizenden haarfijne lijntjes haast onzichtbaar
zacht in het papier verdwijnende huid
van oorschelpen, oogleden, neusvleugels,
huid van de ziel -

hij moet hebben willen weten hoe een paard
wordt gemaakt, en hebben gezien
dat dat niet kon,

hoe het geheim van een paard zich uitbreidde
onder zijn potlood.

Maakte de prachtigste afbeeldingen, bekeek ze,
verwierp ze.

RUTGER KOPLAND (1934-2012)
UIT: *VOOR HET VERDWIJNT EN DAARNA* (1985)

De paarden van Leonardo (da Vinci) – wie ze weleens gezien heeft, de talloze schetsen en voor-studies die Da Vinci maakte van paarden, snapt precies wat de dichter bedoelt. Je kunt niet anders dan bewondering hebben voor het geduld, de zorg, de precisie, de liefde ook, waarmee de kunstenaar probeerde om als het ware door te dringen tot het wezen van de dieren. En al tekenend kwam hij tot de ontzunderende ontdekking dat dat niet lukte, dat dat niet kón. Elke afbeelding, hoe prachtig ook, bleef precies dát: een *afbeelding*, een *benadering* van het origineel. Hij verwierp ze: ook de grootste kunstenaar moet tot het inzicht komen dat je voor de Schepper van dat origineel alleen maar kunt knielen.